

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης

και Διεθνών Σχέσεων

Κοινό Π. Μ. Σ. «Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

" Η εφαρμογή της Κοινής Δήλωσης Ε.Ε. Τουρκίας: αποτίμηση και αποτελέσματα στη διαχείριση των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών."

Του: Βρασίδα Αλεξόπουλου

Επιβλέπων καθηγητής:

Νικόλαος Τζιφάκης

ΑΘΗΝΑ 2018

ΛΙΣΤΑ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΕΕ – Ευρωπαϊκή Ένωση

κ-μ – κράτη μέλη

ΣΛΕΕ-Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΣΕΕ-Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση

ΓΔΕΕ-Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΔΕΕ-Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΚΕΣΑ – Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου

ΚΠΑΑ -Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας

ΣΤΕ-Συμβούλιο της Επικρατείας

ΟΗΕ-Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΔΟΜ-Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης

ΜΚΟ-Μη Κυβερνητική Οργάνωση

ΑΔΕΔΥ-Ανώτατη Διοίκηση Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων

ΕΕΔΑ-Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

ΚΥΤ- Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Hotspots)

EASO –European Asylum Support Office (Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο)

EC-European Commission (Ευρωπαϊκή Επιτροπή)

SRSS-Structural Reform Support Service (Υπηρεσία Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων)

APD – Asylum Procedure Directive (Οδηγία για τις διαδικασίες Ασύλου)

UNHCR – United Nations High Commissioner for Refugees (Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες)

ISIS-Islamic State of Iraq and Syria

ΠΕΡΙΛΗΨΗ-ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Στις 18 Μαρτίου 2016, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δημοσίευσε ένα δελτίο τύπου, που έγινε γνωστό ως «Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας». Αφορούσε τη συμφωνία της ΕΕ με την Τουρκία για την επανεισδοχή των αιτούντων άσυλο από τα ελληνικά νησιά και την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Σε αντάλλαγμα γι' αυτά, η Τουρκία θα λάμβανε οικονομική ενίσχυση και τη δυνατότητα απελευθέρωσης των θεωρήσεων visa καθώς και επανέναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων.

Η Δήλωση επικρίθηκε από πολλούς για τη μετατόπιση της ευθύνης για τους πρόσφυγες από την ΕΕ στην Τουρκία, μια χώρα που αμφισβητείται όσον αφορά το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Νομικά, η συμφωνία χαρακτηρίστηκε από τον αόριστο χαρακτήρα της καθώς συνάφθηκε από τους αρχηγούς των κ-μ κατά παράβαση των Συνθηκών και χωρίς να λάβει έγκριση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Αυτή η διπλωματική εργασία επιχειρεί να δώσει την απάντηση στο κατά πόσο η συγκεκριμένη συμφωνία έχει αποδειχτεί αποτελεσματική στον έλεγχο των προσφυγικών/μεταναστευτικών ροών από την Τουρκία στην Ελλάδα και την ΕΕ, αλλά και να παρέχει μια εις βάθος ερμηνεία των δυσλειτουργικών της σημείων, όπως και των νομικών ζητημάτων που δημιούργησε.

Λέξεις κλειδιά: Αλληλεγγύη, Ανθρώπινα Δικαιώματα, Άσυλο, Δήλωση, ΕΕ, Επανεισδοχή, Μετανάστευση, Πρόσφυγας, Τουρκία

Πίνακας Περιεχομένων

<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	1
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ-ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ</u>	4
<u>1.1 Ορισμοί μετανάστευσης, μετανάστη και πρόσφυγα</u>	4
<u>1.2.Ανθρώπινα Δικαιώματα και οι Αξίες της ΕΕ</u>	5
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ- Η ΚΟΙΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΕΕ- ΤΟΥΡΚΙΑΣ</u>	7
<u>2.1.Πως φτάσαμε στη συμφωνία</u>	7
<u>2.2 Η κατάσταση των Σύρων στην Τουρκία</u>	9
<u>2.3.Η Δήλωση</u>	11
<u>2.4 Η νομική υπόσταση της Δήλωσης</u>	13
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ-Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΔΗΛΩΣΗΣ,ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΡΟΩΝ</u>	16
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ- ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ</u>	23
<u>4.1 Εξέταση ανά σημείο</u>	23
<u>4.2. Οι βασικές αιτίες της κριτικής</u>	26
<u>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</u>	30
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	34

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από το καλοκαίρι του 2015, η Ευρωπαϊκή Ένωση και ιδιαίτερα η Ελλάδα και η Ιταλία αντιμετωπίζουν τη χειρότερη προσφυγική κρίση από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Χιλιάδες άνθρωποι έχουν χαθεί στη Μεσόγειο κατά τη διαδρομή από την Τουρκία στην Ελλάδα και από τις ακτές της Βόρειας Αφρικής στην Ιταλία. Η Αραβική Άνοιξη, ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία, η άνοδος του ISIS και η συνεπακόλουθη αποσταθεροποίηση της Μέσης Ανατολής, ανάγκασε εκατομμύρια ανθρώπων, κυρίως από τη Συρία αλλά και άλλες χώρες της περιοχής να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους, αναζητώντας ασφαλέστερες συνθήκες διαβίωσης ιδιαίτερα στην Ευρώπη, οι χώρες της οποίας αποτελούν ως επί το πλείστον, μερικές από τις πιο ανεκτικές και δημοκρατικές κοινωνίες στον κόσμο. Η εισροή μεταναστών και προσφύγων προς την Ευρώπη το 2015 μέσω της Μεσογείου ανήλθε σε τουλάχιστον 1.000.000 ανθρώπους, με σχεδόν 4.000 από αυτούς να θεωρούνται χαμένοι στη θάλασσα. Ιδιαίτερα από τα παράλια της Σμύρνης προς τα ελληνικά νησιά του Αιγαίου, οι αριθμοί ήταν τεράστιοι για το 2015, με τα στοιχεία να δείχνουν ότι περισσότεροι από 850.000 άνθρωποι πέρασαν μέσω αυτής της διαδρομής στην Ευρώπη, εκ των οποίων 805 θεωρείται ότι έχασαν τη ζωή τους στην προσπάθεια αυτή (IOM, 2016), (Hereward Holland, 2015).

Οι υποδομές της Ελλάδας για τον έλεγχο και διευθέτηση των τεράστιων αυτών ανθρώπινων εισροών σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα ήταν ατελείς και σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση που βιώνει η χώρα τα τελευταία χρόνια, είχαν σα συνέπεια ο κίνδυνος ανθρωπιστικής κρίσης να είναι προ των πυλών. Η κατάσταση ήταν ιδιαίτερα κρίσιμη στα νησιά του Βορείου Αιγαίου, όπου έφτανε ο κύριος όγκος των προσφύγων/μεταναστών αλλά και στην Ειδομένη του Κιλκίς, όπου οι πρόσφυγες συγκεντρώνονταν σε *«έναν άτυπο καταυλισμό, ένα λασπότοπο, ένα χώρο μέσα στα χωράφια, χωρίς καμιά υποδομή, χωρίς αποχετεύσεις, χωρίς νερό, χωρίς ρεύμα, χωρίς τίποτα»*, σύμφωνα με τα λεγόμενα του τότε αναπληρωτή Υπουργού Προστασίας του Πολίτη Νίκου Τόσκα στη συνέντευξη που έδωσε στην τηλεόραση της ΕΡΤ στις 30/05/2016 (Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, 2016), με την ελπίδα να περάσουν στις χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης μέσω των συνόρων Ελλάδος-ΠΓΔΜ, έως την οριστική εκκένωση του το Μάιο του 2016.

Τα μέσα ενημέρωσης εκείνο το διάστημα παρουσίαζαν καθημερινά εικόνες πνιγμένων παιδιών και χωρισμένων οικογενειών που συγκλόνισαν τον κόσμο και οδήγησαν στην έναρξη μιας συζήτησης στην Ευρώπη για το πώς μπορούμε να βοηθήσουμε αυτούς τους ανθρώπους να αποκτήσουν πρόσβαση στην ασφάλεια, χωρίς να ρισκάρουν διαρκώς τις ζωές τους εξαιτίας της εκμετάλλευσης από τα κυκλώματα των διακινητών και της μη ασφαλούς διακίνησης μέσω των θαλάσσιων διαδρομών.

Δεδομένων των παραπάνω συνθηκών και με τις ροές από την τουρκική ακτογραμμή προς τα ελληνικά νησιά να συνεχίζονται το φθινόπωρο και το χειμώνα του 2015, όλοι ανησυχούσαν τι θα συμβεί την άνοιξη, όταν ο καιρός θα είναι πάλι ευνοϊκός.

Εντωμεταξύ, ένα γεγονός που έλαβε χώρα το φθινόπωρο του 2015 αποτέλεσε κομβικό σημείο στις μετέπειτα εξελίξεις. Αρχικό σημείο για τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας μπορεί να θεωρηθεί η 2^α Σεπτεμβρίου 2015, ημέρα κατά την οποία η φωτογραφία του Alan Kurdi δημοσιεύθηκε σε όλο τον κόσμο.

Μια φωτογραφία του τρίχρονου παιδιού, ξαπλωμένου με το πρόσωπό του στην παραλία του Bodrum στην Τουρκία, νεκρό. Ο Alan, ο μεγαλύτερος αδελφός του και η μητέρα του πνίγηκαν όταν προσπάθησαν να φτάσουν στην Κω από την Αλικαρνασσό σε ένα φουσκωτό σκάφος (Wahnberger, 2017, p.45). Με έντονη την πίεση αυτού του γεγονότος και προκειμένου να αποφευχθεί μια μεγαλύτερη ανθρωπιστική κρίση καθώς και μια πιθανή αποσταθεροποίηση της συνοχής της ΕΕ, οι ηγέτες της ΕΕ αποφάσισαν να δράσουν. Την ίδια στιγμή όμως, η προσφυγική κρίση προκαλούσε αντιδράσεις στο εσωτερικό της Ένωσης αναδεικνύοντας τα πραγματικά προβλήματα των θεσμών της ΕΕ και της ικανότητάς της να λειτουργήσει με ενιαία πολιτική βούληση. Η ελλιπής κοινή πολιτική για τα εξωτερικά σύνορα και η απροθυμία ορισμένων κρατών μελών να μοιραστούν το βάρος της κρίσης, όπως ορίζει το άρθρο 80 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2012) ανάγκασαν την ΕΕ να βρει άλλες λύσεις.

Έτσι, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κ-μ αποφάσισαν ότι έπρεπε να μειώσουν τη ροή προσφύγων και μεταναστών από την Τουρκία στην Ελλάδα. Για να το επιτύχει αυτό, η ΕΕ ξεκίνησε διαπραγματεύσεις με την Τουρκία, υπό τους περιορισμούς του Διεθνούς Δίκαιου και των αξιών της ΕΕ και με σκοπό να περάσει το μήνυμα στους πρόσφυγες και παράτυπους μετανάστες ότι η διαδρομή των Δυτικών Βαλκανίων μέσω της Ελλάδας δεν αποτελεί επιλογή γι' αυτούς πια. Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία, η οποία είχε στην επικράτειά της περισσότερα από δύο εκατομμύρια πρόσφυγες από τη Συρία, καθώς και άλλες χώρες (π.χ. Ιράκ και Αφγανιστάν) ζήτησε τη βοήθεια και στενή συνεργασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκειμένου να ανταπεξέλθει σε αυτό. Έτσι, οι ηγέτες των χωρών της ΕΕ και η Τουρκία κατέληξαν σε συμφωνία για τους πρόσφυγες στις 18 Μαρτίου 2016, που έγινε γνωστή ως «Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας».

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης θα είναι να εξετάσουμε την ίδια τη συμφωνία καθώς και την εφαρμογή της τα δυο αυτά χρόνια, προκειμένου αφενός να καταλήξουμε σε συμπεράσματα σχετικά με την επιτυχία της στην αντιμετώπιση του προσφυγικού/μεταναστευτικού και αφετέρου να εντοπίσουμε όποια προβλήματα δημιουργήθηκαν κατά την εφαρμογή της. Ως μεθοδολογία ανάπτυξης, θα χρησιμοποιήσουμε την ανάλυση περιεχομένου πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς βιβλιογραφίας και την ανάλυση δεδομένων που θα αντλήσουμε από φορείς οι οποίοι σχετίζονται με την εφαρμογή και παρακολούθηση της συμφωνίας.

Ιδιαίτερα θα μας απασχολήσει το κατά πόσο η συγκεκριμένη συμφωνία έχει αποδειχτεί αποτελεσματική στον έλεγχο των προσφυγικών/μεταναστευτικών ροών από την Τουρκία στην Ελλάδα και την ΕΕ, αλλά και η αποτύπωση των δυσλειτουργικών σημείων, όπως και των σημείων με νομικές εκκρεμότητες.

Πιο συγκεκριμένα, με το πρώτο κεφάλαιο προτάσσονται οι απαραίτητες εννοιολογικές αποσαφηνίσεις κρίσιμων όρων, όπως αυτοί της μετανάστευσης, των διαφορών μεταξύ μετανάστη και πρόσφυγα αλλά και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αρχής της αλληλεγγύης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα επικεντρωθούμε στην Κοινή Δήλωση Ε.Ε. – Τουρκίας. Συγκεκριμένα, θα παρουσιάσουμε το περιεχόμενό της και θα αναλύσουμε τη νομική κυρίως φύση του κειμένου.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα εξετάσουμε τα στοιχεία για τις ροές όπως αποτυπώνονται από τις αρμόδιες Υπηρεσίες και Φορείς, προκειμένου να δούμε κατά πόσο η εφαρμογή της επέφερε τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα.

Με το τέταρτο κεφάλαιο θα προσεγγίσουμε τη Δήλωση από τη νομική και κανονιστική πλευρά της καθώς και ανά σημείο, κάνοντας μια κριτική αποτίμηση αυτής.

Η παρούσα μελέτη θα ολοκληρωθεί συνοψίζοντας τα σημαντικότερα ζητήματα, εκθέτοντας τα συμπεράσματα μας και απαντώντας στο ερευνητικό μας ερώτημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ-ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

1.1 Ορισμοί μετανάστευσης, μετανάστη και πρόσφυγα.

Η έκρηξη των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών τα τελευταία χρόνια έφερε, μεταξύ άλλων, στο επίκεντρο του διεθνούς ενδιαφέροντος, αλλά και του καθημερινού διαλόγου, τους όρους του πρόσφυγα και του μετανάστη αλλά και της ίδιας της έννοιας της μετανάστευσης. Θα προσπαθήσουμε αρχικά να δώσουμε έναν κοινά αποδεκτό ορισμό της μετανάστευσης καθώς και να δούμε εν συντομία το φαινόμενο αυτό και στη συνέχεια θα παραθέσουμε τους ορισμούς του μετανάστη και του πρόσφυγα.

Στη βιβλιογραφία υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί ορισμοί της μετανάστευσης. Ένας ευρύτερα αποδεκτός ορισμός για το φαινόμενο της μετανάστευσης δίνεται από τον ΔΟΜ όπου *μετανάστευση είναι η μετακίνηση ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων, είτε μέσω ενός διεθνούς συνόρου είτε μέσα σε ένα κράτος* (Perruchoud & Redpath-Cross, 2011,pp.62,63).¹

Η μετακίνηση / μετανάστευση πληθυσμών είναι παρούσα από την αρχή της ανθρώπινης ιστορίας και τα φαινόμενα αυτά είναι τόσο παλιά όσο και η ίδια η ανθρώπινη κοινωνική οργάνωση (Βέικου & Λαλαγιάννη, 2015,p.41).

Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια και ενισχυόμενη από την παγκοσμιοποίηση, παρατηρούμε ότι η μετανάστευση έχει καταστεί πλέον ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Για να κατανοήσουμε καλύτερα τόσο την ένταση όσο και τη διαχρονικότητα του φαινομένου, σύμφωνα με τον ΔΟΜ, 244 εκατομμύρια άνθρωποι ζουν εκτός της χώρας γέννησής τους, σε σύγκριση με τα περίπου 150 εκατομμύρια πριν από τρεις δεκαετίες (McAuliffe & Ruhs, 2017,pp.16,17). Ο αριθμός των ατόμων που μεταναστεύουν πέρα από τα εθνικά σύνορα σε ένα δεδομένο έτος κυμαίνεται μεταξύ 5 και 10 εκατομμυρίων. Ένας στους 35 ανθρώπους στον κόσμο είναι μετανάστης (Adamson, F, 2006,p.169). Ενδεικτικά, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, περίπου 22 εκατομμύρια πολιτών τρίτων χωρών ζούσαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση την 1^η Ιανουαρίου του 2017 (Eurostat, 2018).

Μεταξύ των παραγόντων που συμβάλλουν στην ένταση του φαινομένου είναι η διευκόλυνση των ταξιδιών, η οικονομική ανισότητα² και η αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, η κλιματική αλλαγή, η διενέργεια πολεμικών συγκρούσεων που δημιουργούν πρόσφυγες, όπως στη Συρία με πάνω από 5,6 εκατομμύρια

---

¹ Είναι μια κίνηση πληθυσμού, που περιλαμβάνει κάθε είδους μετακίνηση ανθρώπων, ανεξάρτητα από τη διάρκεια, τη σύνθεση και τα αίτια της. Περιλαμβάνει τη μετανάστευση προσφύγων, εκτοπισμένων, οικονομικών μεταναστών και ατόμων που μετακινούνται για άλλους σκοπούς, συμπεριλαμβανομένης της οικογενειακής επανένωσης (Perruchoud & Redpath-Cross, 2011,pp 62,63).

² «Η οικονομική μετανάστευση προκαλείται από την πεποίθηση ύπαρξης καλύτερων οικονομικών συνθηκών σε κάποιο άλλο μέρος. Παράγοντες όπως η φτώχεια, η έλλειψη γης και το χαμηλό επίπεδο διαβίωσης, λειτουργούν ως παράγοντες ώθησης, ενώ η ευημερία, η διαθέσιμη απασχόληση και το υψηλότερο βιοτικό επίπεδο στον τόπο προορισμού είναι παράγοντες έλξης» (Davín, 1999,p.49).

πρόσφυγες και 6,6 εσωτερικά εκτοπισμένους (UNHCR,2018b), οι εθνοτικές διώξεις όπως αυτή των Ροχίγια από τις Αρχές της Μιανμάρ με πάνω από 720.000 πρόσφυγες που έχουν καταφύγει στο Μπανγκλαντές (UNHCR,2018a), τα υψηλά κέρδη των δικτύων λαθρεμπορίου ανθρώπων και κατά συνέπεια η μεγάλη αύξηση τους (Adamson, F, 2006,p.170).

Ο πιο διαδεδομένος ορισμός του μετανάστη δίνεται από τα Ηνωμένα Έθνη. Σύμφωνα με αυτόν «ένας διεθνής μετανάστης είναι κάποιος που αλλάζει τη χώρα συνήθους διαμονής του, ανεξαρτήτως του λόγου της μετανάστευσης ή του νομικού καθεστώτος» (United Nations, 2018).

Το άρθρο 1 (Α) (2) της Σύμβασης του 1951 για το καθεστώς των προσφύγων, όπως τροποποιήθηκε από το Πρωτόκολλό του 1967, παρέχει τον καθολικό ορισμό του πρόσφυγα. Ως πρόσφυγας ορίζεται ένα πρόσωπο που «εξαιτίας βάσιμου φόβου για διωγμό λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, ιδιότητας μέλους συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας ή πολιτικής γνώμης, είναι εκτός της χώρας της εθνικότητάς του και δεν είναι σε θέση ή, λόγω αυτού του φόβου, δεν είναι πρόθυμος να επωφεληθεί ο ίδιος την προστασία της χώρας αυτής» [...] (UNHCR, 2010,p.14)³.

1.2.Ανθρώπινα Δικαιώματα και οι Αξίες της ΕΕ.

Με την έκρηξη του προσφυγικού/μεταναστευτικού τα τελευταία χρόνια και την επακόλουθη άφιξη εκατομμυρίων ανθρώπων, οι οποίοι ζητούν προστασία ή βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους, στην Ευρώπη, τόσο οι θεμελιώδεις Αρχές και Αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στο σύνολό τους κυριάρχησαν στον πολιτικό διάλογο και συχνά μάλιστα αποτέλεσαν πεδίο συγκρούσεων εσωτερικά σε κάθε χώρα αλλά μεταξύ των κ-μ.

Ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών(1945), έθεσε τη βάση της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αναφέροντάς τα ως έναν από τους κύριους σκοπούς της παγκόσμιας κοινωνίας μετά τον πόλεμο (Άρθρο 1, παράγραφος 3), η οποία συνεχίστηκε με την ιστορική Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων η οποία υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ στο Παρίσι στις 10/12/1948 (Ηρακλείδης, 2015).

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είναι το μοναδικό κοινά αποδεκτό έγγραφο που σχετίζεται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, και όπου προσδιορίζονται τα τριάντα θεμελιώδη δικαιώματα που αποτελούν τη βάση της δημοκρατικής κοινωνίας⁴ (OHCHR, 1948).

---

³ Η Δήλωση της Καρθαγένης του 1984 αναφέρει ότι οι πρόσφυγες περιλαμβάνουν επίσης άτομα που εγκαταλείπουν τη χώρα τους "επειδή η ζωή, η ασφάλεια ή η ελευθερία τους απειλούνται από γενικευμένη βία, ξένη επίθεση, εσωτερικές συγκρούσεις, [...]" (IOM, 2011).

⁴ Σύμφωνα με το άρθρο 14 «κάθε άτομο που καταδιώκεται έχει το δικαίωμα να ζητά άσυλο και του παρέχεται άσυλο σε άλλες χώρες» (Ηνωμένα Έθνη, 1948).

Και η ΕΕ από την ίδρυση της προσβύει ορισμένες θεμελιώδεις Αρχές και Αξίες. Οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι μεταξύ άλλων η προαγωγή των Αξιών της, η ευημερία των πολιτών της και η διασφάλιση ειρήνης, ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης με την απουσία εσωτερικών συνόρων [...](Ευρωπαϊκή Ένωση, n.d.).

Οι Αξίες της ΕΕ είναι κοινές με εκείνες των κρατών μελών σε μια κοινωνία όπου επικρατεί η κοινωνική ένταξη, η ανεκτικότητα, η δικαιοσύνη, η αλληλεγγύη και η μη διακριτική μεταχείριση. Αυτοί οι στόχοι και Αξίες αποτελούν τη βάση της ΕΕ και καθορίζονται στη Συνθήκη της Λισαβόνας και τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (Ευρωπαϊκή Ένωση, n.d.).

Ο Χάρτης Θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ περιλαμβάνει τα θεμελιώδη δικαιώματα που είναι δεσμευτικά για τα θεσμικά όργανα και τους οργανισμούς της ΕΕ και ισχύει και για τα κ-μ όταν αυτά εφαρμόζουν το δίκαιο της ΕΕ (Ευρωπαϊκή Ένωση, n.d.). Μεταξύ άλλων, με το άρθρο 18 διασφαλίζεται το δικαίωμα Ασύλου και με το άρθρο 19 παρέχεται προστασία σε περίπτωση απομάκρυνσης, απέλασης ή έκδοσης (European Union, 2016).

Τέλος, σημαντική για τη λειτουργία της ΕΕ είναι η Αρχή της αλληλεγγύης και η δίκαιη κατανομή ευθυνών μεταξύ των κρατών μελών. Πιο συγκεκριμένα, με τα άρθρα 67 παρ. 2 και το άρθρο 80 της ΣΛΕΕ, εξασφαλίζεται η απουσία ελέγχων των προσώπων στα εσωτερικά σύνορα και αναπτύσσεται κοινή πολιτική στους τομείς ασύλου και μετανάστευσης, βασισμένη στην αλληλεγγύη μεταξύ των κ-μ και δίκαιη έναντι των υπηκόων τρίτων χωρών [...](Ευρωπαϊκή Ένωση, 2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ- Η ΚΟΙΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΕΕ- ΤΟΥΡΚΙΑΣ

2.1. Πως φτάσαμε στη συμφωνία

Αρχικά θα επιχειρήσουμε να κάνουμε μια μικρή παρουσίαση των πολιτικών της Ευρώπης για τη μετανάστευση και το άσυλο. Από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992), η ΕΕ επιδιώκει την επίτευξη ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου καθώς και την καταπολέμηση της παράτυπης μετανάστευσης μέσω της συνεργασίας στους τομείς της δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων (Συνθήκη για την ΕΕ, 1992).

Ύστερα από μακρά περίοδο διαβουλεύσεων και νομοθετικών πρωτοβουλιών η ΕΕ κατάφερε με το ΚΕΣΑ, να δημιουργήσει καλύτερες συνθήκες πρόσβασης στις διαδικασίες ασύλου για τους αιτούντες, συμβάλλοντας στη δικαιότερη και ταχύτερη εξέταση των αιτήσεων ασύλου, να παρέχει προστασία σε αυτούς που κινδυνεύουν με διώξεις και να εξασφαλίσει αξιοπρεπείς συνθήκες τόσο στους αιτούντες άσυλο όσο και στους δικαιούχους διεθνούς προστασία εντός της ΕΕ⁵ (Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2014).

Εν συντομία ο νέος ΚΕΣΑ περιλαμβάνει τις αναθεωρημένες εκδόσεις της Οδηγίας για τις διαδικασίες ασύλου, της Οδηγίας για τις συνθήκες υποδοχής, της Οδηγίας για την αναγνώριση και των Κανονισμών του Δουβλίνου και EURODAC (European Commission, 2008).

Έτσι βλέπουμε πως η ΕΕ έχει καθορίσει τις πολιτικές της για τη μετανάστευση και το άσυλο μέσω της Συνθήκης για τη λειτουργία της, νομοθετώντας και λαμβάνοντας μέτρα για την ανάπτυξη ενός κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου (άρθρο 78 ΣΛΕΕ) και κοινής μεταναστευτικής πολιτικής, με στόχο να εξασφαλίζει, σε όλα τα στάδια, την αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, τη δίκαιη μεταχείριση των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στα κράτη μέλη καθώς και την ενισχυμένη πρόληψη της παράτυπης μετανάστευσης και εμπορίας ανθρώπων (άρθρο 79 ΣΛΕΕ). Βάση αυτών η Ένωση μπορεί να συνάπτει συμφωνίες με τρίτες χώρες για την επανεισδοχή στις χώρες καταγωγής ή προέλευσης υπηκόων τρίτων χωρών που δεν πληρούν ή δεν πληρούν πλέον τους όρους εισόδου, παρουσίας ή διαμονής στο έδαφος κράτους μέλους (άρθρο 79 ΣΛΕΕ) (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2007).

Οι λόγοι για τους οποίους οι μετανάστες προσπαθούν να φτάσουν στην Ευρώπη και οι δίαυλοι που χρησιμοποιούν για να το επιτύχουν ποικίλλουν. *«Η μετανάστευση κάθε ατόμου κρύβει και μια διαφορετική ιστορία, έτσι είναι λάθος να προσφεύγουμε σε στερεοτυπικές αφηγήσεις και κριτικές εστιάζοντας μόνο σε ορισμένους τύπους*

---

⁵ Το ισχύον σύστημα καθορισμού της ευθύνης ενός κράτους μέλους της ΕΕ για αίτηση ασύλου βασίζεται στον κανονισμό Δουβλίνο III (Κανονισμός ΕΕ αριθ. 604/2013, 2013).

μεταναστευτικών ροών, παραβλέποντας την εγγενή πολυπλοκότητα του φαινομένου αυτού.» (European Commission, 2015b,p.2).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δέχτηκε μεγάλες μεταναστευτικές ροές μέσα στο 2015 ως αποτέλεσμα κυρίως του πολέμου στη Συρία οδηγώντας σε αυτό που έμεινε γνωστό ως προσφυγική κρίση του 2015-2016. Επιπλέον, οι προσφυγικές ροές αναμείχθηκαν και με τις μεταναστευτικές ροές που παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια από τη Μέση Ανατολή και τη βόρεια Αφρική προς την Ευρώπη καθιστώντας τις συνθήκες εξαιρετικά περίπλοκες.

Ειδικότερα, σε ότι αφορά στην Ελλάδα, τη διετία 2015-2016 καταγράφηκαν 1.200.000 αφίξεις σε νησιά από τα παράλια της Τουρκίας και 7.000 αφίξεις μέσω χερσαίων συνόρων. Ταυτόχρονα έλαβαν χώρα 50.000 θαλάσσιες επιχειρήσεις διάσωσης και συνελήφθησαν από τις αρχές 765 διακινητές (Ειδική Γραμματεία Επικοινωνιακού Σχεδιασμού Μεταναστευτικής και Προσφυγικής Πολιτικής, 2017,p.2).

Στο δράμα των εκατομμυρίων προσφύγων και μεταναστών που ρισκάροντας τη ζωή τους προσπαθούν να φτάσουν στην Ευρώπη, η ΕΕ απάντησε με την Ευρωπαϊκή Ατζέντα για τη Μετανάστευση που παρουσιάστηκε το Μάιο του 2015. Όπως αναφέρεται στο προοίμιο του προγράμματος δράσης για την μετανάστευση «*Η Ευρώπη πρέπει να εξακολουθήσει να αποτελεί καταφύγιο για όσους εγκαταλείπουν τη χώρα τους για να αποφύγουν διώξεις [...]*» (European Commission,2015b, p.2). Ο σεβασμός των Αξιών, με ταυτόχρονη διασφάλιση των συνόρων αλλά και της οικονομικής ευημερίας της Ευρώπης, αποτελεί μια δύσκολη εξίσωση που απαιτεί κοινή δράση σε ευρωπαϊκό επίπεδο και σύμφωνα με τις Αρχές της αλληλεγγύης και του επιμερισμού των βαρών (ό.π.).

Η ατζέντα προέβλεπε μια βραχυπρόθεσμη και μια μακροπρόθεσμη δέσμη μέτρων για την αντιμετώπιση της μεταναστευτικής κρίσης που αντιμετώπιζαν οι χώρες της Μεσογείου, και των συνακόλουθων προβλημάτων διαχείρισης τέτοιου είδους φαινομένων⁶. Στη δέσμη άμεσων μέτρων, εισάγονται για πρώτη φορά οι έννοιες της μετεγκατάστασης⁷ (relocation) και επανεγκατάστασης⁸ (resettlement) (ό.π.).

Έτσι, προέβλεπε τη μετεγκατάσταση προσφύγων και μεταναστών σε χώρες της ΕΕ βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων και ποσοτώσεων και ενεργοποίηση ενός μηχανισμού επείγουσας κατάστασης για να βοηθηθούν τα κράτη μέλη που

---

⁶ Στα άμεσα μέτρα, μεταξύ άλλων, προέβλεπε τριπλασιασμό των οικονομικών πόρων που προορίζονταν για την Frontex, στόχευση στα δίκτυα λαθραίας διακίνησης ανθρώπων, συνεργασία με τρίτες χώρες για την αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών και βοήθεια στα κράτη μέλη που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή αφίξεων μεταναστών (European Commission, 2015b,pp4-8).

⁷ Αναφέρεται «στην κατανομή μεταξύ των κρατών μελών ατόμων που έχουν σαφή ανάγκη διεθνούς προστασίας» (ό.π.,p.24).

⁸ Αφορά στη «μεταφορά μεμονωμένων εκτοπισμένων ατόμων που έχουν ανάγκη διεθνούς προστασίας, κατόπιν αιτήσεως της Ύπατης Αρμοστείας και σε συμφωνία με τη χώρα επανεγκατάστασης, από μια τρίτη χώρα σε ένα κράτος μέλος, όπου θα γίνουν δεκτοί και θα τους χορηγηθεί άδεια διαμονής και άλλα δικαιώματα συγκρίσιμα με εκείνα που χορηγούνται σε δικαιούχο διεθνούς προστασίας» (ό.π.,p.25).

αντιμετωπίζουν αιφνίδια εισροή μεταναστών σύμφωνα με το άρθρο 78 παράγραφος 3 της ΣΛΕΕ (ό.π.,pp5,8).

Η Ένωση συνέχισε την προσπάθεια για τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων αλληλεγγύης για τα κράτη μέλη που βρίσκονταν στην πρώτη γραμμή σε πλήρη ταύτιση με τα άρθρα 67 και 80 της ΣΛΕΕ, με επακόλουθο δύο αποφάσεις, οι οποίες θέσπισαν προσωρινά μέτρα στον τομέα της διεθνούς προστασίας υπέρ της Ιταλίας και της Ελλάδας, προκειμένου να τους δοθεί στήριξη για να αντιμετωπίσουν καλύτερα την επείγουσα κατάσταση που είχε προκληθεί λόγω της αθρόας εισροής υπηκόων τρίτων χωρών (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2015), (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2015b).

Στο πλαίσιο αυτό στις 15/10/2015 συμφωνήθηκε ένα Σχέδιο Κοινής Δράσης μεταξύ ΕΕ- Τουρκίας αποτελούμενο από δυο κύρια μέρη, το οποίο ενεργοποιήθηκε στις 29/11/2015 στη Σύνοδο ΕΕ-Τουρκίας και αποτελούσε τον προάγγελο της Κοινής Δήλωσης του 2016. Στο πρώτο μέρος αυτού επιδιωκόταν η υποστήριξη των πάνω από 2,2 εκατομμύρια Σύρων υπό καθεστώς προσωρινής προστασίας καθώς και των τουρκικών κοινοτήτων φιλοξενίας τους, κυρίως μέσω οικονομικής ενίσχυσης. Στο δεύτερο μέρος επιδιωκόταν η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των δυο μερών για την αντιμετώπιση της παράτυπης μετανάστευσης μέσω του διαλόγου για την απελευθέρωση των θεωρήσεων και τις διατάξεις της συμφωνίας επανεισδοχής μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας (European Commission, 2015c).

2.2 Η κατάσταση των Σύρων στην Τουρκία

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να κάνουμε μια σύντομη παρουσίαση της κατάστασης των υπηκόων Συρίας στην Τουρκία, δεδομένου ότι, η υποστήριξη της διαχείρισης του πληθυσμού των Σύρων εκεί, αποτέλεσε έναν βασικό πυλώνα της Συμφωνίας.

Η Τουρκία φιλοξενεί άνω των 3,4 εκατομμύριων καταγεγραμμένους υπηκόους Συρίας, καθώς επίσης και 300.000 μη καταγεγραμμένους. Η αναγκαία ένταξη ενός τέτοιου τεράστιου πληθυσμού συσσωρεύει εντάσεις σε μία χώρα που ήδη ταλανίζεται από κοινωνικοοικονομικά και πολιτικά προβλήματα. Οι Τούρκοι πολίτες θεωρούν ότι οι Σύροι απειλούν την πρόσβασή τους σε θέσεις εργασίας σε μια οικονομία με υψηλό ποσοστό ανεργίας. Η κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης, σε συνέχεια της απόπειρας πραξικοπήματος στις 15/7/2016, ενίσχυσε τον εθνικιστικό λόγο και συρρίκνωσε τον χώρο της κοινωνίας των πολιτών και σε συνδυασμό με τις μαζικές απολύσεις δημοσίων υπαλλήλων περιόρισε την ικανότητα του κράτους να ανταποκριθεί στις ανάγκες των τομέων της εκπαίδευσης και της υγειονομικής περίθαλψης. Η τάση των προσφύγων να συσπειρώνονται με τους ομοεθνείς τους, δύναται να οδηγήσει σε διαχωρισμό τύπου γκέτο και να ενισχύσει την εχθρότητα μεταξύ των δύο πλευρών (International Crisis Group, 2018,p.1,4).

Όσον αφορά στα εργασιακά τους δικαιώματα οι Σύροι μπόρεσαν να αποκτήσουν άδειες εργασίας από τον Ιανουάριο του 2016, αλλά υπάρχει ελάχιστο κίνητρο για την έκδοση τέτοιων αδειών καθώς η διαδικασία είναι πολύπλοκη, με αποτέλεσμα μόνο

15.000 περίπου να έχουν προβεί σε έκδοση αδειών εργασίας. Εκτιμάται ότι περί των 750.000 με 950.000 Σύρων συμμετέχουν στην άτυπη οικονομία (ό.π.,p.15).

Η πρόσβαση σε εκπαίδευση παραμένει μια πρόκληση για το εκπαιδευτικό σύστημα της Τουρκίας που πρέπει να ενσωματώσει σχεδόν ένα εκατομμύριο Σύρων παιδιών. (ό.π.,p.18).

Οι Σύροι που παραπέμπονται στα 26 «κέντρα προσωρινής διαμονής» της Τουρκίας διαμένουν στα κέντρα που έχουν περιγραφεί ευρέως ως τα καλύτερα εξοπλισμένα στρατόπεδα προσφύγων στον κόσμο. Αναφέρεται ότι είναι πλήρη από κλινικές, σχολεία, αγορές, ηλεκτρικό ρεύμα, έτοιμα γεύματα και πλυντήρια ρούχων (UNHCR, 2016,p.39).

Το 2014, με την έναρξη ισχύος του Temporary Protection Regime, τέθηκε ένα νομικό πλαίσιο για τον εθελοντικό επαναπατρισμό στη Συρία. Σύμφωνα με αυτόν επιτρέπεται η εφαρμογή του εθελοντικού επαναπατρισμού «σε εκείνους του Σύριους που εμπλέκονται σε αδικήματα, τα οποία θεωρούνται απειλή για τη δημόσια τάξη και τη δημόσια ασφάλεια καθώς και σε εκείνους που επαιτούν και ζουν στους δρόμους, παρά τις προειδοποιήσεις που τους έχουν απευθυνθεί». Έτσι, οι αρχές εντάσσουν σε αυτόν όσα άτομα θεωρούν ανεπιθύμητα και να τους προσφέρουν δύο επιλογές: να επιστρέψουν στη Συρία ή να μεταφερθούν σε κλειστά στρατόπεδα (ό.π.,p.45).

Αναφέρεται ότι συλλογικές αναγκαστικές απελάσεις Σύρων και Ιρακινών προσφύγων και αιτούντων άσυλο στις αντίστοιχες χώρες προέλευσής τους από το Κέντρο Απομάκρυνσης στο Van της ανατολικής Τουρκίας έλαβαν χώρα στις τελευταίες ημέρες του Μαΐου και στις αρχές Ιουνίου [2017] (Amnesty International, 2018).

2.3 Η Δήλωση

Αυτό που επισφράγισε την προσπάθεια των ηγετών των κ-μ της ΕΕ για συνεργασία με την Τουρκία στο μεταναστευτικό, ήταν η Κοινή Δήλωση μεταξύ ΕΕ-Τουρκίας της 18ης Μαρτίου 2016, για το κλείσιμο των διαδρόμων παράτυπης εισόδου από την Τουρκία προς την ΕΕ και την ταυτόχρονη ενεργοποίηση του μέσου της επανεγκατάστασης προσφύγων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Όπως αναφέρεται στο δελτίο τύπου με αριθμό 144/16 (18-3-2016) του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου: *«Σήμερα τα μέλη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου συναντήθηκαν με τον Τούρκο ομόλογό τους. [...] Προκειμένου να εξαρθρωθεί το επιχειρηματικό μοντέλο των διακινητών και να προσφερθεί στους μετανάστες μια εναλλακτική λύση ώστε να μη βάζουν σε κίνδυνο τη ζωή τους, η ΕΕ και η Τουρκία αποφάσισαν σήμερα να δώσουν τέλος στην παράτυπη μετανάστευση από την Τουρκία προς την ΕΕ»* (Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, 2016).

Για την επίτευξη αυτού του στόχου, συμφώνησαν επιγραμματικά σε 9 σημεία δράσης:

1) Όλοι οι «παράτυποι μετανάστες» που θα φθάνουν στην Ελλάδα, μέσω Τουρκίας, μετά τις 20 Μαρτίου 2016 θα επιστρέφονται στην Τουρκία στη βάση διμερούς συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας. Όλοι όσοι δεν καταθέτουν αίτημα ασύλου και όσων η αίτηση κρίνεται αβάσιμη ή απαράδεκτη θα επιστρέφονται στην Τουρκία (tvxs, 2016).

2) Για κάθε Σύρο που επιστρέφει στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά, ένας άλλος Σύρος θα μετεγκαθίσταται απ' ευθείας από την Τουρκία στην ΕΕ. Προτεραιότητα θα δίνεται σε όσους δεν έχουν μπει ή δεν έχουν επιχειρήσει να μπουν, παράτυπα στην ΕΕ. Με βάση την ήδη ισχύουσα συμφωνία του Ιουλίου του 2015, υπάρχουν διαθέσιμες ακόμη 18.000 θέσεις μετεγκατάστασης. Οι ανάγκες για πρόσθετες, μετεγκαταστάσεις θα καλυφθούν μέσω εθελοντικής προσφοράς με όριο τις επιπλέον 54.000 θέσεις (σύνολο: 72.000 θέσεις μετεγκατάστασης) με δυνατότητα αναθεώρησης (ό.π.).

3) Η Τουρκία θα πράξει τα απαραίτητα προκειμένου να αποτρέψει το άνοιγμα νέων θαλάσσιων ή χερσαίων οδών παράτυπης μετανάστευσης προς την ΕΕ (ό.π.).

4) Μόλις μειθούν ή εξαλειφθούν οι οδοί «παράτυπης μετανάστευσης» θα δημιουργηθεί από τα Κράτη Μέλη της ΕΕ εθελοντικό πρόγραμμα εισδοχής των «παράτυπων μεταναστών» για ανθρωπιστικούς λόγους (ό.π.).

5) Η διαδικασία άρσης του καθεστώτος ταξιδιωτικής βίζας για τους Τούρκους πολίτες θα επιταχυνθεί, με στόχο την πλήρη άρση έως το τέλος Ιουνίου του 2016, υπό την προϋπόθεση ότι η Τουρκία θα πληροί όλα τα προαπαιτούμενα (ό.π.).

6) Η ΕΕ θα επιταχύνει την αποδέσμευση των αρχικών κονδυλίων των 3 δις ευρώ προς την Τουρκία. Εν συνεχεία και αφού τηρηθούν οι δεσμεύσεις, η ΕΕ θα προχωρήσει και σε πρόσθετη χρηματοδότηση 3 δις ευρώ, έως το τέλος του 2018 (ό.π.).

7) Η ΕΕ και η Τουρκία θα συνεχίσουν την αναβάθμιση της τελωνειακής ένωσης (ό.π.).

8) Η ΕΕ και η Τουρκία αποφάσισαν το άνοιγμα του Κεφαλαίου 33 της ενταξιακής διαπραγμάτευσης της Τουρκίας. Η προπαρασκευαστική εργασία για το άνοιγμα κι άλλων κεφαλαίων θα συνεχιστεί σε ταχύτερους ρυθμούς, και με βάση τους ισχύοντες κανόνες (ό.π.).

9) Η ΕΕ και η Τουρκία θα εργαστούν από κοινού για την βελτίωση της ανθρωπιστικής κατάστασης εντός της Συρίας (ό.π.).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε στις 19/3/2016 συμπληρωματικό σημείωμα για τη Συμφωνία της 18ης Μαρτίου μεταξύ ΕΕ- Τουρκίας. Το σημείωμα περιέχει επιπροσθέτως τις ακόλουθες πληροφορίες ως προς την εφαρμογή της συμφωνίας:

Εκφράζεται έμμεσα αλλά ρητά το ενδεχόμενο η Τουρκία να χαρακτηριστεί ασφαλής τρίτη χώρα, στην οποία περίπτωση η εξέταση ασύλου στην Ελλάδα θα κρίνεται απαράδεκτη και θα επιστρέφει ο αιτών άσυλο στην Τουρκία⁹(Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2016,p.6).

Όλοι οι «παράτυποι μετανάστες» θα κρατούνται πλέον σε κέντρα κράτησης κλειστού τύπου. Αντίθετα όσοι κάνουν αίτηση ασύλου θα παραμένουν σε ανοικτά κέντρα (ό.π.).

Συμφωνήθηκε τα κράτη μέλη να συνδράμουν την Ελλάδα σε θέματα ασύλου, ιδίως στη στελέχωση του πρώτου βαθμού ασύλου και των επιτροπών προσφυγών (ό.π.).

Υπάρχει πρόβλεψη για τη δημιουργία 20,000 προσωρινών καταλυμάτων στα ελληνικά νησιά (ό.π.,p.7).

Σύμφωνα με το Σημείωμα, η Επιτροπή εκτίμησε ότι το κόστος της πρακτικής εφαρμογής της Δήλωσης θα ανέρχονταν σε περίπου 280 εκατομμύρια ευρώ κατά τους επόμενους έξι μήνες (από τον Απρίλιο 2016). Η ΕΕ όφειλε να υποστηρίξει την Ελλάδα να δημιουργήσει τις αναγκαίες υποδομές να ενισχύσει το ανθρώπινο δυναμικό και τις συνθήκες υποδοχής, προκειμένου να διεξαγάγει διαδικασίες καταγραφής, προσφυγών και επιχειρήσεις επιστροφών μεγάλης κλίμακας [...](European Commission, 2016b).

---

⁹ Σε αυτό το συμπέρασμα κατατείνει και πρόσφατη Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο σχετικά με την πορεία των εργασιών υλοποίησης των δράσεων προτεραιότητας στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκής Ατζέντας για τη Μετανάστευση, όπου αναφέρεται ρητά πως η έννοια της ασφαλούς τρίτης χώρας, όπως ορίζεται στην Οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου, δεν προϋποθέτει απουσία επιφυλάξεων και γεωγραφικών περιορισμών στην εφαρμογή της Σύμβασης της Γενεύης, αλλά επί της αρχής δυνατότητα να λάβει κανείς προστασία κατά τα οριζόμενα στη Σύμβαση (Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2016).

Η Δήλωση τέθηκε σε ισχύ στις 20 Μαρτίου 2016. Αυτό σημαίνει στην πράξη ότι όσοι φτάνουν στα ελληνικά νησιά έπειτα από την ημερομηνία αυτή επιστρέφονται απευθείας στην Τουρκία εάν δεν έχουν δικαίωμα σε διεθνή προστασία ή δεν ζητούν άσυλο. Οι αιτήσεις ασύλου πρέπει να επεξεργάζονται ταχέως, με σκοπό την άμεση επιστροφή των αιτούντων στην Τουρκία, εάν η αίτηση κριθεί απαράδεκτη (ό.π.).

Όσον αφορά στους μετανάστες που είναι ήδη στην Ελλάδα, οι ελληνικές αρχές, τα κράτη μέλη της ΕΕ και οι οργανισμοί της ΕΕ όφειλαν να επιταχύνουν τις μετεγκαταστάσεις και να παράσχουν ταχεία ανθρωπιστική βοήθεια στη χώρα. Λαμβανομένης υπόψη της επείγουσας κατάστασης που επικρατεί επί τόπου, 6.000 μετεγκαταστάσεις έπρεπε να πραγματοποιηθούν τον Απρίλιο και τουλάχιστον 20.000 μετεγκαταστάσεις να ολοκληρωθούν στα μέσα Μαΐου 2016 (ό.π.).

Εν συντομία, σύμφωνα με τις προβλέψεις της Κοινής Δήλωσης, όλοι οι «παράτυποι μετανάστες» που θα εισέρχονται στην Ελλάδα, προερχόμενοι από την Τουρκία, μετά τις 20 Μαρτίου 2016 θα επιστρέφονται στην Τουρκία στη βάση διμερούς συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας. Όλοι όσοι δεν καταθέτουν αίτημα ασύλου και όσων η αίτηση κρίνεται αβάσιμη ή απαράδεκτη θα επιστρέφονται στην Τουρκία. Για κάθε Σύρο που θα επιστρέφει στην Τουρκία από την Ελλάδα, ένας άλλος θα εγκαθίσταται στην ΕΕ μέσω σχετικού μηχανισμού αποτελούμενου από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και Υπηρεσίες, την Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ και τα κ-μ. Σημαντικό είναι ότι πλέον προτεραιότητα επανεγκατάστασης στην ΕΕ έχουν πλέον Σύροι διαμένοντες στην Τουρκία και όχι από την Ελλάδα, καθώς προτεραιότητα επανεγκατάστασης στην ΕΕ δίδεται σε μετανάστες που δεν έχουν στο παρελθόν εισέλθει ή προσπαθήσει να εισέλθουν στην ΕΕ (ό.π.).

Σε αντάλλαγμα, η ΕΕ δεσμεύτηκε να επιταχύνει τη διαδικασία απελευθέρωσης των θεωρήσεων (visa) για την Τουρκία και να παράσχει οικονομική βοήθεια προκειμένου να βοηθήσει τους πρόσφυγες στην Τουρκία (ό.π.).

2.4 Η νομική υπόσταση της Δήλωσης

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα από την ημέρα που η Κοινή Δήλωση έγινε γνωστή στο κοινό, αποτελεί η ίδια η νομική φύση της καθώς και η δεσμευτικότητά της, με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και την Επιτροπή να υποστηρίζουν ότι, η Δήλωση είναι απλώς μια πολιτική συμφωνία.

Η Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας εξακολουθεί να είναι ένα αρκετά νέο έγγραφο πολιτικής και δεν υπάρχει μεγάλη νομολογία σχετικά με τη νομική της φύση, τη διαδικασία για τη σύναψή της ή τις επιπτώσεις της εφαρμογής της. Υπάρχουν μόνο τρεις υποθέσεις αφότου η συμφωνία τέθηκε σε ισχύ για τις οποίες το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όφειλε να επιληφθεί. Στις 31 Μαΐου και 2 Ιουνίου του 2016 τρεις προσφυγές κατατέθηκαν στο Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με αντικείμενο αίτημα ακυρώσεως, βάσει του άρθρου 263 ΣΛΕΕ, συμφωνίας συναφθείσας, κατά τους

ισχυρισμούς του προσφεύγοντος, μεταξύ του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της Δημοκρατίας της Τουρκίας στις 18 Μαρτίου 2016 και φέρουσας τον τίτλο «Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, 18 Μαρτίου 2016» (Διάταξη του Γενικού Δικαστηρίου στην υπόθεση T-257/16, 2017), (Διάταξη του Γενικού Δικαστηρίου στην υπόθεση T-193/16, 2017), (Διάταξη του Γενικού Δικαστηρίου στην υπόθεση T-192/16, 2017).

Πιο συγκεκριμένα, τρεις υπήκοοι τρίτων χωρών έφθασαν στην Ελλάδα μέσω Τουρκίας και κατόπιν υπέβαλαν αιτήσεις ασύλου. Στις αιτήσεις τους, δήλωναν ότι υποχρεώθηκαν να υποβάλουν αίτηση ασύλου στην Ελλάδα, λόγω της υπάρξεως της «επίδικης συμφωνίας». Και στις τρεις περιπτώσεις, ουδέποτε επιθυμούσαν ούτε είχαν την πρόθεση να υποβάλουν μια τέτοια αίτηση στην Ελλάδα, λόγω των κακών συνθηκών υποδοχής [...].Εν τέλει, αποκλειστικός σκοπός της υποβολής από τους προσφεύγοντες αιτήσεως ασύλου στην Ελλάδα ήταν η αποφυγή της επαναπροωθήσεώς τους στην Τουρκία, όπου θα κινδύνευαν, ενδεχομένως, να τεθούν υπό κράτηση ή να απελαθούν στις χώρες καταγωγής τους. Έτσι, αποφάσισαν να ασκήσουν προσφυγές ενώπιον του ΓΔΕΕ προκειμένου να αμφισβητήσουν τη νομιμότητα της Δήλωσης, φρονώντας ότι η Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας συνιστά πράξη που μπορεί να αποδοθεί στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και με την οποία υλοποιείται διεθνής συμφωνία συναφθείσα στις 18 Μαρτίου 2016 μεταξύ της Ένωσης και της Δημοκρατίας της Τουρκίας¹⁰ (Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2017).

Στις διατάξεις που εκδόθηκαν στις 28 Φεβρουαρίου 2017, επισημάνθηκε καταρχάς «ότι παρεισέφησαν ανακρίβειες στο ανακοινωθέν τύπου της 18ης Μαρτίου 2016, όσον αφορά τον προσδιορισμό των συντακτών της «Δηλώσεως ΕΕ-Τουρκίας», καθώς το ανακοινωθέν αυτό ανέφερε, αφενός, ότι η Ένωση, και όχι τα κ-μ της, είχε αποφασίσει τα πρόσθετα σημεία δράσης στα οποία αναφέρεται η Δήλωση και, αφετέρου, ότι τα «μέλη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου» συναντήθηκαν με τον Τούρκο ομόλογό τους κατά τη συνάντηση της 18ης Μαρτίου 2016 κατόπιν της οποίας εκδόθηκε το εν λόγω ανακοινωθέν τύπου» (ό.π.). Ωστόσο, το ΓΔΕΕ λαμβάνοντας υπόψη τα προσκομισθέντα από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποδεικτικά στοιχεία, εκτίμησε ότι τα κ-μ, και όχι η ΕΕ, ως υποκείμενα του διεθνούς δικαίου, διεξήγαγαν τις διαπραγματεύσεις με την Τουρκία (ό.π.).

Κατά συνέπεια, το ΓΔΕΕ εκτίμησε ότι κανένα θεσμικό όργανο της ΕΕ δεν ενεπλάκη στη σύναψη συμφωνίας με την Τουρκική Δημοκρατία σχετικά με τη μεταναστευτική κρίση. Λόγω έλλειψης πράξεως από θεσμικό όργανο της ΕΕ, της οποίας τη νομιμότητα θα μπορούσε να ελέγξει βάσει του άρθρου 263 ΣΛΕΕ και καθότι δεν είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί της νομιμότητας διεθνούς συμφωνίας συναφθείσας από τα κράτη μέλη, έκρινε εαυτό αναρμόδιο να αποφανθεί επί των ανωτέρω προσφυγών και κατά συνέπεια τις απέρριψε (ό.π.).

¹⁰ Σύμφωνα με τους προσφεύγοντες, «η Δήλωση αποτελεί διεθνή συμφωνία την οποία συνήψε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, ως θεσμικό όργανο το οποίο ενεργεί εξ ονόματος της Ένωσης, με τη Δημοκρατία της Τουρκίας. Εκτιμούν, μεταξύ άλλων, ότι η συμφωνία αυτή είναι αντίθετη προς τους κανόνες της Συνθήκης ΛΕΕ σχετικά με τη σύναψη διεθνών συμβάσεων από την Ένωση. Από πλευράς του, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προέβαλε ένσταση βάσει του άρθρου 130 του Κανονισμού Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου, με την οποία υποστήριξε ότι το ΓΔΕΕ είναι αναρμόδιο να αποφανθεί επί των προσφυγών» (ό.π.).

Παρόλο που η Δήλωση δημοσιεύθηκε ως δελτίο τύπου, περιλαμβάνει συγκεκριμένες δεσμεύσεις για τα μέρη. Μετά τη δημοσίευση της Δήλωσης, η Ελλάδα έπρεπε να αλλάξει τη νομοθεσία της σχετικά με τη διαδικασία χορήγησης ασύλου για την αποτελεσματική εφαρμογή της συμφωνίας (ν. 4375/16-ΦΕΚ 51Α').

Το Γενικό Δικαστήριο της ΕΕ έκρινε ότι δεν έχει αρμοδιότητα να ελέγξει τη νομιμότητα της Δήλωσης, δεδομένου ότι οι ηγέτες των κ-μ είχαν ενεργήσει μόνοι τους όταν συνήψαν τη «συμφωνία». Ωστόσο, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η ΕΕ συμμετείχε σε μεγάλο βαθμό στη διαδικασία της Δήλωσης καθώς και την εφαρμογή της. Η ΕΕ έχει συνεισφέρει με χρηματοδοτική βοήθεια και επιχειρησιακές δραστηριότητες. Επιπλέον, η Επιτροπή δημοσίευσε περιοδικές εκθέσεις σχετικά με την πρόοδο που σημειώθηκε στην εφαρμογή της Δήλωσης (τις οποίες παρουσιάζουμε παρακάτω).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ-Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΔΗΛΩΣΗΣ, ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΡΟΩΝ

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε εάν η Δήλωση κατάφερε να ανταποκριθεί στους κύριους λόγους για τους οποίους κρίθηκε αναγκαίο να γίνει, εάν δηλαδή η εφαρμογή της κατάφερε να μειώσει τις εισροές των προσφύγων και μεταναστών στην Ευρώπη από τον ανατολικό διάδρομο και να περιορίσει τη δράση των παράνομων κυκλωμάτων διακίνησης ανθρώπων. Αρχικά θα παραθέσουμε στοιχεία από τις εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρόοδο της εφαρμογής της Δήλωσης και εν συνεχεία στοιχεία των αρμοδίων φορέων και διεθνών οργανισμών σχετικά με τις ροές μεταναστών στο Αιγαίο τα δύο αυτά χρόνια.

Από τη δημοσίευση του δελτίου τύπου για τη Δήλωση η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε την τακτική έκδοση εκθέσεων προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την πρόοδο αυτής. Σύμφωνα με την πρώτη έκθεση η τρέχουσα κατάσταση στις 20/4/2016 υποδείκνυε, μεταξύ άλλων, σημαντική μείωση του αριθμού των αφίξεων από την Τουρκία στην Ελλάδα. Όπως αναφέρεται κατά τις τρεις εβδομάδες που προηγήθηκαν της εφαρμογής της Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας στις αφίξεις στα ελληνικά νησιά, 26.878 άτομα έφτασαν παράτυπα στα νησιά, ενώ κατά τις τρεις επόμενες εβδομάδες σημειώθηκαν λιγότερες από 5.847 παράτυπες αφίξεις καταλήγοντας πως οι παράνομοι διακινητές δυσκολεύονταν όλο και περισσότερο να πείσουν τους μετανάστες να μεταβούν από την Τουρκία στην Ελλάδα (European Commission, 2016a,p.2).

Όσον αφορούσε στις επιστροφές των παράτυπων μεταναστών οι οποίες άρχισαν στις 4 Απριλίου, 325 παρατύπως εισελθόντες μετά τις 20 Μαρτίου που δεν υπέβαλαν αίτηση άσυλου επέστρεψαν στην Τουρκία. Συνολικά, 1.292 μετανάστες επέστρεψαν το 2016 σύμφωνα με τη διμερή συμφωνία επανεισδοχής μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, το δε μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων επιστροφής πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο. Συγκριτικά, το 2015 επέστρεψαν μόνον οκτώ άτομα (ό.π.,p.4).

Αναφορικά με το πρόγραμμα επανεγκατάστασης από την Τουρκία στην ΕΕ «ένας προς έναν» η έκθεση ανέφερε ότι ένας μηχανισμός, υποστηριζόμενος από την Επιτροπή, τους οργανισμούς της ΕΕ και άλλα κράτη μέλη, καθώς και από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, δημιουργήθηκε για να εξασφαλιστεί η άμεση εφαρμογή του προγράμματος. Οι πρώτες επανεγκαταστάσεις από την Τουρκία βάσει της Δήλωσης πραγματοποιήθηκαν στις 4-5 Απριλίου, με την επανεγκατάσταση 74 Σύρων αιτούντων άσυλο στη Γερμανία, τη Φινλανδία και τις Κάτω Χώρες. Συνολικά 103 Σύροι υπήκοοι εγκαταστάθηκαν από την Τουρκία στη Γερμανία, τη Φινλανδία, τις Κάτω Χώρες και τη Σουηδία (ό.π.,p.7).

Συμπερασματικά, η πρώτη έκθεση ανέφερε ότι η Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας άρχισε να αποδίδει καρπούς, λέγοντας ότι η απότομη μείωση του αριθμού των παράτυπων μεταναστών και των αιτούντων άσυλο που διέσχιζαν τα σύνορα από την Τουρκία

προς την Ελλάδα απέδειξε όχι μόνο την αποτελεσματικότητά της αλλά και ότι το επιχειρηματικό μοντέλο των διακινητών μπορεί να εξουδετερωθεί. Επίσης ανέφερε ότι μέσω της επιτυχούς εφαρμογής της Δήλωσης δόθηκε το μήνυμα στους μετανάστες ότι πλέον υπάρχει νόμιμος και ασφαλής τρόπος να έρθουν στην Ευρώπη μέσω της επανεγκατάστασης. Ταυτόχρονα τόνιζε ότι για να διασφαλιστεί η ταχεία λειτουργία της διαδικασίας επανεγκατάστασης, απαιτούνται περισσότερες δεσμεύσεις και αποδοχή από όλα τα κ-μ (ό.π.,pp.12,13).

Στην έκθεση που ακολούθησε στις 15/6/2016 σημειώθηκε ότι ο ρυθμός των εισροών συνέχισε μειούμενος. Πριν από την εφαρμογή της Δήλωσης, περίπου 1.740 μετανάστες διέσχισαν το Αιγαίο Πέλαγος στα ελληνικά νησιά κάθε μέρα. Αντίθετα, από την 1η Μαΐου ο μέσος ημερήσιος αριθμός αφίξεων είναι κάτω των 47(European Commission, 2016b,p.2).

Σχετικά με τις επιστροφές, από τις 20 Απριλίου, 462 άτομα που εισήλθαν παράτυπα μετά τις 20 Μαρτίου και δεν ζήτησαν άσυλο ή ανακάλεσαν οικειοθελώς την αίτησή τους, έχουν επιστραφεί από την Ελλάδα στην Τουρκία. Συνολικά, για το 2016 ο αριθμός ανέρχεται σε 1.546 παράτυπους μετανάστες. Αναφέρεται ότι ο ρυθμός απόδοσης της διαδικασίας επιστροφών ήταν βραδύτερος από τον αναμενόμενο¹¹ ενώ ταυτόχρονα, οι αιτήσεις ασύλου αυξήθηκαν σημαντικά καθώς πλέον όλοι όσοι φθάνουν ακανόνιστα στα ελληνικά νησιά από τις 20 Μαρτίου και έπειτα υπέβαλαν αίτηση ασύλου (ό.π.,p.4).

Σημαντική παρατήρηση σε αυτό το σημείο αποτελεί ότι οι δευτεροβάθμιες επιτροπές προσφυγών που είναι αρμόδιες να εξετάζουν τις προσφυγές κατά των πρωτοβάθμιων αποφάσεων απαραδέκτου που ελήφθησαν από την ελληνική υπηρεσία ασύλου για αιτούντες που έφθασαν στα ελληνικά νησιά μετά τις 20 Μαρτίου 2016, χρειάστηκαν χρόνο για να εκδώσουν τις αποφάσεις τους - οι περισσότερες από τις οποίες ανέτρεψαν τις πρωτοβάθμιες αποφάσεις ως προς το απαραδέκτο: από τις μέχρι σήμερα εκδοθείσες αποφάσεις προσφυγής, από 70 περιπτώσεις μόνο σε δύο επιβεβαίωσαν τις πρωτοβάθμιες αποφάσεις απαραδέκτου (ό.π.,p.6).

Στα συμπεράσματα αναφέρονταν ότι, η Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας εξακολούθησε να παράγει τα επιθυμητά αποτελέσματα και σημειώθηκε ακόμη μεγαλύτερη πρόοδος όσον αφορούσε τη λειτουργία της. Παρόλα αυτά τονίζονταν ότι η έως τότε επιτυχία είναι εύθραυστη καθώς ένα από τα πιο απαιτητικά στοιχεία - η καθημερινή λειτουργία των πραγματικών διαδικασιών επιστροφής και επανεγκατάστασης σε πλήρη συμμόρφωση με τους κανόνες της ΕΕ και τους διεθνείς κανόνες - δεν μπορούσε ακόμη να θεωρηθεί ότι εφαρμόζεται πλήρως (ό.π.,pp.15,16).

Στην τρίτη έκθεση της 28/9/2016 διαπιστώνεται ότι από την 15^η Ιουνίου 2016, ο συνολικός αριθμός αφίξεων από την Τουρκία προς τα ελληνικά νησιά ήταν 9.250, με περίπου 81 αφίξεις ημερησίως. Αν και σημειώθηκε αύξηση τον Αύγουστο, οι αριθμοί

---

¹¹ Κυρίως λόγω του χρόνου που απαιτείται για την ανάπτυξη και την κατάρτιση ειδικών στον τομέα του ασύλου και για τη δημιουργία χώρων εργασίας για την επεξεργασία αιτήσεων ασύλου στα hotspots (ό.π.).

παρέμειναν χαμηλοί σε σύγκριση με τα περίπου 2.900 άτομα που έφταναν καθημερινά το καλοκαίρι του 2015 (European Commission, 2016c,p.2).

Σχετικά με τις επιστροφές, από τις 15 Ιουνίου, 116 άτομα που εισήλθαν παράνομα στην Ελλάδα επεστράφησαν στο πλαίσιο της Δήλωσης, με το συνολικό αριθμό μετά την Δήλωση να ανέρχεται σε 578. Η απόπειρα πραξικοπήματος στην Τουρκία διέκοψε προσωρινά τις δραστηριότητες επανεισδοχής και επιστροφής που ξεκίνησαν πάλι από Σεπτέμβριο (ό.π.,p.5).

Σημειώνεται ότι μέσω του προγράμματος του ΔΟΜ για τις εθελοντικές επιστροφές, συνολικά 4.678 μετανάστες επέστρεψαν οικειοθελώς από την Ελλάδα στη χώρα καταγωγής τους το 2016 (ό.π.).

Στα συμπεράσματα αναφέρονταν ότι, η εφαρμογή της Δήλωσης εξακολούθησε να εμβραθύνει και να επιταχύνεται. Ταυτόχρονα επισημαίνονταν ότι από την ελληνική διοίκηση χρειάζονταν περαιτέρω προσπάθειες για την οικοδόμηση μιας αυξημένης ικανότητας για την επιστροφή μεταναστών. (ό.π.,p.13).

Η τέταρτη έκθεση της 8/12/2016 παραμένει στο ίδιο μοτίβο με τις προηγούμενες σημειώνοντας πως από την 28η Σεπτεμβρίου 2016, ο συνολικός αριθμός αφίξεων από την Τουρκία στα ελληνικά νησιά ήταν 5,687 - αντιπροσωπεύοντας μέση ημερήσια άφιξη περίπου 81,5 ανθρώπων. Οι αριθμοί παραμένουν πολύ χαμηλότεροι σε σύγκριση με τις περίπου 390.000 αφίξεις αντιστοίχως την προηγούμενη περίοδο (European Commission, 2016d,p.2).

Σχετικά με τις επιστροφές, 170 άτομα που εισήλθαν στην Ελλάδα μέσω της Τουρκίας επεστράφησαν στο πλαίσιο της Δήλωσης. Συνολικά, επεστράφησαν 1.187 παράτυποι μετανάστες κατά τη διάρκεια του 2016 σύμφωνα με τη Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας ή το διμερές πρωτόκολλο επανεισδοχής Ελλάδας-Τουρκίας, εκ των οποίων 95 Σύροι. Συνολικά, ο αριθμός των επιστροφών παρέμεινε χαμηλός¹². Από την Τρίτη έκθεση, 1032 άτομα επέστρεψαν οικειοθελώς στη χώρα προέλευσής τους, με την υποστήριξη του προγράμματος υποβοηθούμενης εθελοντικής επιστροφής (ό.π.,p.5).

Σχετικά με το πλαίσιο 1 προς 1, ο συνολικός αριθμός των Σύρων που επανεγκαταστάθηκαν από την Τουρκία στην ΕΕ και τη Νορβηγία ήταν 2.761. Μετά της 28 Σεπτεμβρίου 2016, 1.147 Σύροι επανεγκαταστάθηκαν σε οκτώ κράτη μέλη. Κατά συνέπεια, ο ρυθμός της επανεγκατάστασης έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο σε σύγκριση με τις επιστροφές από τα ελληνικά νησιά (ό.π.,p.8).

Συμπερασματικά, η τάση μειωμένων εισροών παρέμεινε επιβεβαιώνοντας την κεντρική στρατηγική πίσω από την απόφαση της ΕΕ και της Τουρκίας να συμφωνήσουν στη Δήλωση. Τέλος, τονίστηκε ότι η επιτυχής εφαρμογή της Δήλωσης

---

¹² Παρά το ότι η Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου διπλασίασε τον αριθμό των εμπειρογνομόνων της που εργάζονται στα νησιά και ανήγγειλε περισσότερες προσλήψεις μέχρι το τέλος του 2016, απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες, έτσι ώστε να διευκολυνθεί η διεκπεραίωση των αιτήσεων ασύλου σε πρώτο βαθμό προκειμένου να αυξηθεί και να διατηρηθεί ο αριθμός των επιστροφών (ό.π.).

εξαρτάται κυρίως από την πολιτική βούληση όλων των πλευρών να αναλάβουν τις απαραίτητες ενέργειες (ό.π.,pp.13,14).

Η τάση συνεχίστηκε και στην πέμπτη και έκτη έκθεση στις 2/3/2017 και 13/6/2017 αντίστοιχα. Πιο συγκεκριμένα, κατά την περίοδο που κάλυπταν οι εκθέσεις, ο αριθμός των εισροών παρέμεινε χαμηλός κατά την περίοδο των δυο εκθέσεων και ανήλθε σε 8.752 άτομα σε σχέση με τα περίπου 240.000 άτομα που αφίχθησαν το ίδιο διάστημα την προηγούμενη χρονιά (κατά μέσο όρο 52 ημερησίως μετά την πέμπτη έκθεση). Ο αριθμός των επιστροφών την περίοδο αυτή ανήλθε σε 462 άτομα, ενώ βάση του πλαισίου 1 προς 1, 3.643 Σύροι επανεγκαταστάθηκαν σε κ-μ σε σύνολο 6.245 από την αρχή της εφαρμογής της Δήλωσης (European Commission, 2017a,pp.2,5,8), (European Commission, 2017b,pp.2,5,9).

Ωστόσο, οι αφίξεις εξακολούθησαν να ξεπερνούν τον αριθμό των επιστροφών από την Ελλάδα στην Τουρκία, ασκώντας πίεση με την υπερσυγκέντρωση πληθυσμού στα hotspots των νησιών (ό.π.).

Η έβδομη έκθεση της 6/9/2017, που αποτελεί και την τελευταία, παρουσίασε τη συνέχιση της τάσης των προηγούμενων εκθέσεων και κατά τη διάρκεια της περιόδου που κάλυπτε αυτή. Έτσι, από την προηγούμενη έκθεση, ο συνολικός αριθμός αφίξεων ανήλθε σε 7,807, αντιπροσωπεύοντας μια μέση ημερήσια άφιξη 93 ατόμων. Αν και ο αριθμός των ημερήσιων αφίξεων ήταν υψηλότερος από ό,τι πριν από το καλοκαίρι, εξακολούθησε να είναι σημαντικά χαμηλός (European Commission, 2017c,p.2).

Όσον αφορά στις επιστροφές από την έκτη έκθεση και μέχρι τις 4/9/2017, 97 άτομα επεστράφησαν στο πλαίσιο της Δήλωσης, συμπεριλαμβανομένων 11 Σύρων. Από την ημερομηνία της Δήλωσης, συνολικά επέστρεψαν στην Τουρκία 1.896 άτομα. Οι επιστροφές από τα ελληνικά νησιά στην Τουρκία παρέμειναν πολύ χαμηλότερες από τον αριθμό των αφίξεων, αυξάνοντας συνεχώς την πίεση στις εγκαταστάσεις των hotspots στα νησιά (ό.π.,p.5).

Από τις 4 Σεπτεμβρίου, ο συνολικός αριθμός των Σύρων που επανεγκαταστάθηκαν από την Τουρκία στην ΕΕ στο πλαίσιο του 1: 1 ήταν 8.834. Διαπιστώνεται ότι ο ρυθμός επανεγκατάστασης οφείλει να αυξηθεί πολύ πάνω από τα τρέχοντα επίπεδα προκειμένου να αποδειχθεί ότι μια εναλλακτική νόμιμη οδός προς την ΕΕ παραμένει ανοιχτή για τους Σύρους πρόσφυγες στην Τουρκία. Σύμφωνα με την έκθεση, με το ρυθμό αυτό ήταν ιδιαίτερα δύσκολο να καλυφθούν οι 25.000 μετεγκαταστάσεις που προβλέπονταν για το 2017, ενώ αίσθηση κάνει ότι 13 κ-μ δεν είχαν ακόμη δεχτεί επανεγκαταστάσεις Σύρων από την Τουρκία (ό.π.,p.9).

Συμπερασματικά, φαίνεται ότι η Δήλωση εξακολούθησε να παράγει αποτελέσματα στη μείωση των ροών, τις απώλειες ζωών στο Αιγαίο και παρείχε πρακτική υποστήριξη στους Σύρους πρόσφυγες, στο πλαίσιο του Μηχανισμού για τους Πρόσφυγες στην Τουρκία καθώς και μέσω της επανεγκατάστασης. Ωστόσο, η Επιτροπή τονίζει ότι οι παράγοντες ώθησης της παράτυπης μετανάστευσης στην

Ευρώπη παραμένουν, συνεπώς η Δήλωση συνεχίζει να διαδραματίζει βασικό ρόλο στην αντιμετώπισή της στην Ανατολική Μεσόγειο (ό.π.,pp.14,15).

Σύμφωνα με το δελτίο τύπου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις 6/7/2017 η Δήλωση διαδραματίζει βασικό ρόλο στην εξασφάλιση της αποτελεσματικής διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών μέσω της οδού της Ανατολικής Μεσογείου και επέτρεψε την επανεγκατάσταση σχεδόν 10.000 Συριών στην ΕΕ. Συνολικά, οι αφίξεις μειώθηκαν κατά 97% από την έναρξη εφαρμογής της Δήλωσης και διατηρήθηκε η σημαντική μείωση του αριθμού των ζώων που χάθηκαν στο Αιγαίο. Όσον αφορά στην παροχή χρηματοδοτικής στήριξης στο πλαίσιο του Μηχανισμού για τους Πρόσφυγες στην Τουρκία, από τα 3 δισεκατομμύρια ευρώ που διατέθηκαν για χρηματοδότηση για το 2016-2017, ήδη 1,66 δισ. Ευρώ συμβασιοποιήθηκαν. Τέλος, ο αριθμός των ευάλωτων προσφύγων που υποστηρίζονται από το δίκτυο κοινωνικής ασφάλειας έκτακτης ανάγκης αυξήθηκε ραγδαία από 600.000 σε 860.000 άτομα (European Commission , 2017).

Παρακάτω θα παρουσιάσουμε συγκεντρωτικά στοιχεία σχετικά με τις ροές στην Ανατολική Μεσόγειο, προκειμένου να διαπιστώσουμε εμπειρικά τα αποτελέσματα της Δήλωσης στον έλεγχο των παράτυπων διελεύσεων προς την ΕΕ, διαμέσου κυρίως του Αιγαίου.

Σύμφωνα με ενημερωτικά γραφήματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου οι παράτυπες αφίξεις μέσω του διαδρόμου της Ανατολικής Μεσογείου παρουσιάζουν μια μείωση της τάξης του 79 % από το 2015 στο 2016,αποτέλεσμα κυρίως της εφαρμογής της Δήλωσης. (Consilium, 2017b).Πιο συγκεκριμένα, οι μεταναστευτικές ροές μέσω αυτού του διαδρόμου παρουσιάζουν μια τεράστια μείωση σε απόλυτους αριθμούς. Χαρακτηριστικά, βλέπουμε πως από 216.260 αφίξεις που είχαν σημειωθεί στο απόγειο της προσφυγικής κρίσης τον Οκτώβριο του 2015 φτάσαμε στις 4.242 αφίξεις τον Αύγουστο του 2018, με την τάση αυτή να παρατηρείται μηνιαία όλο το διάστημα από την δημοσίευση της Δήλωσης μέχρι τότε (Consilium, 2017). Σύμφωνα με στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας για τους Πρόσφυγες περίπου 856.723 διελεύσεις έλαβαν χώρα ετησίως στο Αιγαίο από τα τουρκικά παράλια το 2015, 173.450 το 2016 και 29.718 το 2017. Τα στοιχεία για το 2018 αναφέρουν 18.656 θαλάσσιες διελεύσεις έως τις 23/8.Παρατηρούμε μια τάση συνεχούς μείωσης σε απόλυτους αριθμούς από το 2016 και έπειτα με τελευταίο μήνα υψηλού αριθμού αφίξεων τον Μάρτιο του 2016 που το νούμερο άγγιξε τους 26.971 ανθρώπους μειούμενο σε 3.650 τον επόμενο μήνα, όπου και άρχισε η εφαρμογή της Δήλωσης (UNHCR, 2018). Όσον αφορά στις επιστροφές κάτω από το πρίσμα της Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας και σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών της Τουρκίας, 1.681 παράτυποι μετανάστες έχουν επιστραφεί στην Τουρκία και αφορούν κυρίως σε υπηκόους Πακιστάν (660), Συρίας (314) και Αλγερίας (183) (Turkish Ministry Of Interior, 2018).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας και όπως καταγράφονται σε Δελτίο Τύπου που εξέδωσε στις 2/8/2018, μέχρι σήμερα έχουν επιστραφεί συνολικά στην Τουρκία: Βάσει του διμερούς Πρωτοκόλλου Επανεισδοχής Ελλάδας –

Τουρκίας, το 2016: 1183 , το 2017: 21, το 2018: 5, σύνολο 1.209 αλλοδαποί, υπήκοοι τρίτων χωρών. Με βάση τη Συμφωνία Επανεισδοχής ΕΕ-Τουρκίας, το 2016: 54, το 2017: 24, το 2018: 29, σύνολο 107 υπήκοοι Τουρκίας. Με βάση τη Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, το 2016: 801, το 2017: 683, το 2018: 198, σύνολο 1682 αλλοδαποί (από τους οποίους 304 από τη Συρία). Επιπροσθέτως, αναφέρεται ότι από την έναρξη εφαρμογής της Δήλωσης, έχουν επιστραφεί στις χώρες καταγωγής τους οικειοθελώς μέσω ΔΟΜ, 2.695 υπήκοοι τρίτων χωρών που είχαν εισέλθει στη χώρα μας δια θαλάσσης από την Τουρκία (Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, 2018).

Παρατηρούμε ότι ο αριθμός των επιστροφών στην Τουρκία υπό το πρίσμα της Δήλωσης παραμένει ιδιαίτερα χαμηλός από το 2016. Όσον αφορά στο κομμάτι των επιστροφών η συμφωνία αποδεικνύεται ελάχιστα αποδοτική στην πράξη για την Ελλάδα και την ΕΕ. Το Διμερές Ελληνοτουρκικό Πρωτόκολλο Επανεισδοχής του 2001, δεν αφορά τους αλλοδαπούς που εισέρχονται στα ελληνικά νησιά μετά τον Μάρτιο του 2016, η πλειονότητα των οποίων καταθέτει αίτημα ασύλου. Αφορά όσους αποδεδειγμένα πέρασαν στην Ελλάδα από την Τουρκία π.χ. από τον Έβρο ή άλλα σημεία (Γεωργιοπούλου, 2018).

Αφού παραθέσαμε δεδομένα από διαφορετικές πηγές ας δούμε συμπερασματικά εάν ο βασικός στόχος της Δήλωσης, δηλαδή η μείωση των παράτυπων διελεύσεων στην ΕΕ μέσω Τουρκίας επετεύχθη. Το 2017, μόλις 30.000 πρόσφυγες και μετανάστες έφθασαν δια της θαλάσσης στην Ελλάδα, σημειώνοντας μείωση κατά 83% σε σύγκριση με πάνω από 173.400 που έφθασαν το 2016 (UNHCR, 2017). Τους πρώτους έξι μήνες του 2018, οι περισσότερες αφίξεις στην Ευρώπη ήταν στην Ελλάδα (22.000) μέσω ξηράς και θάλασσας. Επιπλέον, πάνω από 8.300 πρόσφυγες και μετανάστες έφθασαν στην Ελλάδα μέσω των χερσαίων συνόρων με την Τουρκία το πρώτο εξάμηνο του έτους, ήδη πάνω από τους 5.700 που έφθασαν μέσω αυτής της διαδρομής για ολόκληρο το 2017 (Europe Monthly Report, 2018).

Ενώ λίγες από τις αρχικές διατάξεις της Δήλωσης έχουν εφαρμοστεί πλήρως, ο αριθμός των διελεύσεων πέφτει δραστικά. Ύστερα από το ένα εκατομμύριο ανθρώπων που έφθασαν στην Ευρώπη το 2015, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής της ΕΕ εξακολουθούν να υπερασπίζονται τη συμφωνία ως σημαντική επιτυχία (HarekAct, 2018). Σύμφωνα με την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα 2 χρόνια από την υπογραφή της Δήλωσης, οι επιπτώσεις της ήταν άμεσες. Οι αφίξεις μειώθηκαν δραματικά, δείχνοντας ότι το επιχειρηματικό μοντέλο της εκμετάλλευσης των μεταναστών από τους διακινητές μπορεί να σπάσει. Από τις 10.000 σε μια μέρα τον Οκτώβριο του 2015, οι ημερήσιες διαβάσεις μειώθηκαν σήμερα στις 80 περίπου κατά μέσο όρο. Οι επανεγκαταστάσεις στο πλαίσιο της Δήλωσης συνεχίζονται με πάνω από 12.476 Σύρους πρόσφυγες να έχουν επανεγκατασταθεί από την Τουρκία σε κράτη μέλη της ΕΕ μέχρι στιγμής. Ο ρυθμός των επιστροφών στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά, σύμφωνα με τη Δήλωση, παραμένει πολύ αργός, με μόλις 2.164

μετανάστες να έχουν επιστρέψει από τον Μάρτιο του 2016 (European Commission, 2018).

Ένα από τα σημαντικότερα σημεία της Δήλωσης και ίσως το λιγότερο προβλεπόμενο είναι η υποστήριξη των Σύρων προσφύγων στην Τουρκία. Η ΕΕ διέθεσε 3 δισ. Ευρώ μέσω του Μηχανισμού για τους Πρόσφυγες στην Τουρκία. Μέχρι το τέλος του 2017, η ΕΕ είχε αναλάβει πλήρως τη δέσμευση των 3 δισ. Ευρώ στο πλαίσιο του μηχανισμού εκ των οποίων 1,85 δισ. Ευρώ έχουν ήδη καταβληθεί. Τα χρήματα πηγαίνουν σε σχέδια για την αντιμετώπιση των αναγκών των προσφύγων και των κοινοτήτων υποδοχής με επίκεντρο την ανθρωπιστική βοήθεια, την εκπαίδευση, την υγεία, τις δημοτικές υποδομές και την κοινωνικοοικονομική στήριξη. Μετά τη δέσμευσή της, η Επιτροπή κινητοποιεί και τη δεύτερη δόση ύψους 3 δισ. Ευρώ (ό.π.).

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο με τα στατιστικά που σχετίζονται με τη Δήλωση και προς επίρρωση των ανωτέρω στοιχείων, θα παραθέσουμε ορισμένα από τα τελευταία δεδομένα που παρέχει η μονάδα υποστήριξης διαχείρισης της μετανάστευσης της ΕΕ σύμφωνα με το τελευταίο φύλλο πληροφοριών για τη μεταναστευτική κρίση (European Commission, 2018b).:

Πληθυσμός των μεταναστών στα νησιά	19.599 (με αυξητική τάση)
Αριθμός αφίξεων 27/8-2/9 2018	828
Μέσος ημερήσιος αριθμός αφίξεων στην Ελλάδα(21/3/2016 – 02/09/2018)	82
Μέσος ημερήσιος αριθμός αφίξεων στην Ελλάδα: Αύγουστος 2018	103
Συνολικός αριθμός επιστροφών στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά στο πλαίσιο της Δήλωσης (από 21/03/2016)	1.690
Αριθμός καταγραφών πρόθεσης υποβολής αίτησης ασύλου (από 21/3/2016 έως 02/09/2018)	72.637
Αιτήσεις Ασύλου (από 21/3/2016 έως 02/09/2018)	57.053
Συνολικός αριθμός επανεγκαταστάσεων μέχρι σήμερα από 04/04/2016	15.721 (με αυξητική τάση)
Αριθμός αγνοούμενων στην Ανατολική Μεσόγειο μεταξύ Μαρτίου 2015-Μαρτίου 2016 (στοιχεία από ΔΟΜ)	1.163
Αριθμός αγνοούμενων στην Ανατολική Μεσόγειο μεταξύ Απριλίου 2016-Αυγούστου 2018	235

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ- ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ

Στα προηγούμενα κεφάλαια κάναμε μια σύντομη αναδρομή για το πώς η ΕΕ κατέληξε στην Κοινή Δήλωση με την Τουρκία, παρουσιάσαμε το περιεχόμενο της, αναλύσαμε τη νομική της φύση και εξετάσαμε τα αποτελέσματά της, κυρίως ως προς τη διαχείριση των ροών. Σε αυτό το κεφάλαιο θα προσεγγίσουμε τη Δήλωση κριτικά επιχειρώντας μια πολύπλευρη ανάλυση. Αρχικά θα εξετάσουμε τη Δήλωση ανά σημείο και εν συνεχεία θα επιχειρήσουμε μια κριτική αποτίμηση της εφαρμογής της.

4.1 Εξέταση ανά σημείο

Εξετάζοντας το πρώτο σημείο της Συμφωνίας βλέπουμε, όπως υποστηρίζει στο άρθρο της η Collett, ότι *«η συμφωνία αποκάλυψε ένα παράδοξο: Από τη μία η Ευρωπαϊκή Ένωση για αρκετές δεκαετίες προωθεί τα δικά της υψηλά πρότυπα ασύλου στις γειτονικές χώρες ενώ από την άλλη, σήμερα, για να επιτύχει τον αυτοεπιβεβλημένο στόχο της απαιτείται μια σημαντική μείωση των αφίξεων καθώς και αύξηση των επιστροφών στην Τουρκία»*. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί ενδεχομένως παραβιάζοντας το δίκαιο της ΕΕ σε θέματα όπως η κράτηση και το δικαίωμα προσφυγής, εάν όμως οι κυβερνήσεις εκτελέσουν τη συμφωνία σύμφωνα με τα διεθνή και ευρωπαϊκά νομικά πλαίσια, είναι πιθανό να πραγματοποιηθούν ελάχιστες μόνο επιστροφές (Collett, 2016).

Όσον αφορά τα νομικά ζητήματα, το πρώτο άρθρο της Δήλωσης έγχει πολλές ανησυχίες μεταξύ των παρατηρητών. Καταρχάς, σύμφωνα με το άρθρο 19 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ απαγορεύεται η συλλογική απέλαση αλλοδαπών (European Union, 2016).

Το καθεστώς της Τουρκίας ως «ασφαλούς τρίτης χώρας» εξακολουθεί να αμφισβητείται, ωστόσο αποτελεί μία από τις βασικές προϋποθέσεις της συμφωνίας, δεδομένου ότι η αρχή αυτή αποτελεί το έδαφος για επιστροφή στην Τουρκία χωρίς εξέταση των αιτήσεων ασύλου επί της ουσίας. Μόνο εάν η Τουρκία είναι πράγματι μια «ασφαλής τρίτη χώρα» για τους επιστραφέντες πρόσφυγες, μπορεί να αποφευχθεί η παραβίαση της αρχής της μη επαναπροώθησης. Οι ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην Τουρκία ισχυρίζονται ότι «οι πρόσφυγες δεν είναι πάντα ασφαλείς από κακομεταχείριση» εκεί και ότι ορισμένοι άνθρωποι επιστρέφονται σε μη ασφαλείς χώρες (Wahnberger, A. 2017, pp.54,55).

Κρίσιμο ερώτημα αποτελεί εάν οι μετανάστες έχουν μια «αποτελεσματική ευκαιρία» να ζητήσουν άσυλο, όπως απαιτεί η Οδηγία της ΕΕ για τις διαδικασίες ασύλου και η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Η ΕΕ επιθυμούσε να τονίσει το γεγονός ότι οι αιτήσεις θα εξεταστούν κατά περίπτωση, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της ΕΕ και του διεθνούς δικαίου και της αρχής της μη επαναπροώθησης (ό.π.).

Στο δεύτερο σημείο αναφέρεται πως για κάθε επιστροφή Σύρου στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά, ένας άλλος Σύρος θα επανεγκαθίσταται από την Τουρκία στην ΕΕ[...]. Σύμφωνα με τους Carrera και Guild : «για όλους τους Σύρους πρόσφυγες που επέστρεψαν στην Τουρκία επειδή πιάστηκαν να ταξιδεύουν με μη νόμιμο τρόπο, ένας άλλος Σύρος θα επανεγκατασταθεί από την Τουρκία στην ΕΕ αεροπορικώς. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την αρχή της μη διάκρισης βάσει της χώρας καταγωγής, αρ. 3 της Σύμβασης της Γενεύης του 1951. Η προσέγγιση της επανεγκατάστασης «1 προς 1» είναι σαφώς μια περίπλοκη και ανησυχητική πρόταση καθώς και ασυμβίβαστη με το δίκαιο της ΕΕ» (Carrera & Guild, 2016).

Η ιδέα ότι ένας Σύρος μπορεί να αντικατασταθεί από έναν άλλο, μέσω ενός σχεδίου, βάσει του οποίου είναι δυνατόν ο ένας να τιμωρηθεί επειδή επιδιώκει να φτάσει στην ΕΕ και ταυτόχρονα να ευνοηθεί ένας άλλος που δεν έχει προσπαθήσει να το κάνει, έρχεται σε αντίθεση με τις θεμελιώδεις Αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της ΕΕ (ό.π.).

Παρότι το καθεστώς αυτό αποσκοπεί «στην ταχεία αντικατάσταση των παράτυπων ροών μεταναστών που διασχίζουν το Αιγαίο σε επικίνδυνες συνθήκες με μια ομαλή και νόμιμη διαδικασία επανεγκατάστασης» (European Commission, 2016), βλέπουμε ότι στην πράξη εγείρει πολλά νομικής φύσης ερωτήματα και αμφιβολίες για τις συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών στα hotspots. Ένα κρίσιμο σημείο στην εφαρμογή της προσέγγισης «1 προς 1» είναι η μετατροπή των ΚΥΤ από ανοικτά κέντρα καταγραφής σε κλειστές εγκαταστάσεις τύπου κέντρων κράτησης (Peers, 2016).

Ήδη το Μάιο το σύστημα "1-για-1" ήταν περιττό και όπως ανέφερε ο Knaus (ιδρυτής ολόκληρης της συμφωνίας): Περίπου οκτώ φορές περισσότεροι Σύροι έχουν επανεγκατασταθεί από την Τουρκία από ότι έχουν επανεισαχθεί από την Ελλάδα. Καθώς ο αριθμός των αφίξεων στην Ελλάδα συνεχίζει να μειώνεται, «αυτό σημαίνει ότι δεν θα υπάρξει σχεδόν καμία επανεγκατάσταση κάτω από αυτόν τον μηχανισμό» (Wahnberger, A. 2017,p.57).

Σχετικά με το τρίτο σημείο¹³, ο Peers προτείνει ότι αυτό αναφέρεται στις βουλγαρικές ανησυχίες πως οι άνθρωποι ενδέχεται να προσπαθήσουν να διασχίσουν τη Μαύρη Θάλασσα ως νέα διαδρομή εισόδου. Φυσικά, αν εκείνοι φτάσουν στη βουλγαρική επικράτεια ή στα χωρικά ύδατα, θα ισχύουν οι νόμοι της ΕΕ για το άσυλο, όπως συμβαίνει στην Ελλάδα (Peers, 2016).

Σύμφωνα με το τέταρτο σημείο και όπως πρότεινε η ΕΕ τον Δεκέμβριο του 2015, τα κ-μ της θα συμμετάσχουν σε εθελοντική βάση στο σύστημα για τη χορήγηση επικουρικής προστασίας σε άτομα που έχουν εκτοπιστεί εξαιτίας της κατάστασης στη Συρία και έχουν καταγραφεί από τις τουρκικές αρχές (European Commission, 2015,p.2). Αν και η προσέγγιση είναι ευθυγραμμισμένη με την αρχή της διεθνούς συνεργασίας που περιγράφεται στο προοίμιο της Σύμβασης του 1951, η απόφαση της

---

¹³ Όπου η Τουρκία δεσμεύεται «να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα με σκοπό να αποτρέψει το άνοιγμα νέων θαλάσσιων ή χερσαίων οδών παράνομης μετανάστευσης από την Τουρκία προς την ΕΕ» (Peers, 2016).

Επιτροπής να προσφέρει στα κράτη μέλη μια επιλογή καθιστά απίθανη τη συμμετοχή όλων των κρατών. (Wahnberger, A. 2017,p.58).

Το πέμπτο σημείο αναφέρεται στην απελευθέρωση του καθεστώτος θεωρήσεων για τους Τούρκους πολίτες με την προαίρεση ότι η Τουρκία θα συμμορφωθεί με τα κριτήρια. Ωστόσο, η Τουρκία δεν εκπλήρωσε 7 από τις 72 προϋποθέσεις όσον αφορά την καταπολέμηση της διαφθοράς, της προστασίας δεδομένων, της δικαστικής συνεργασίας με όλα τα κ-μ της ΕΕ, την ενισχυμένη συνεργασία με την Europol και την αναθεώρηση της τουρκικής νομοθεσίας και πρακτικών για την τρομοκρατία. Η Τουρκία δεν δείχνει να έχει καμία πρόθεση να τροποποιήσει το νόμο κατά της τρομοκρατίας [...] (Wahnberger, A. 2017,p.58). Ενώ το σημείο αυτό θεωρείται «βασικό» μέρος της συμφωνίας, η άρνηση της τουρκικής πλευράς να αναθεωρήσει τον αντιτρομοκρατικό νόμο έχει οδηγήσει σε αδιέξοδο (Toygür & Benvenuti, 2017).

Η Τουρκία σε πολλές περιπτώσεις χρησιμοποιεί το σημείο αυτό της συμφωνίας για να εκβιάσει την ΕΕ απειλώντας να λήξει τη συμφωνία εάν η ΕΕ δεν ολοκληρώσει την υπόσχεση της για απελευθέρωση των θεωρήσεων για τους Τούρκους πολίτες. Η συμφωνία εξαρτάται όλο και περισσότερο από τις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας, αλλά και αποκαλύπτει την έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των υπογραφόντων, καθώς η Τουρκία κατηγορεί την Ένωση για μη τήρηση της συνθήκης απελευθέρωσης των θεωρήσεων, ενώ η ΕΕ κατηγορεί την Τουρκία ότι εκβιάζει τους πρόσφυγες που θα μπορούσαν να μετεγκαταστήσουν στην Ευρώπη. (Shaheen, Wintour & Rankin, 2016), (Martin & Pamuk, 2016)

Στο έκτο σημείο αναφέρεται η εκταμίευση των 3 δισ. Ευρώ στο πλαίσιο του Μηχανισμού για τους Πρόσφυγες στην Τουρκία. Μέχρι το τέλος του 2017, η ΕΕ είχε αναλάβει και συμβασιοποιήσει πλήρως τα 3 δισ. Ευρώ στο πλαίσιο του μηχανισμού. Ταυτόχρονα, κινητοποιεί τη δεύτερη δόση του μηχανισμού ύψους 3 δισ. Ευρώ, με 1 δισ. Ευρώ από τον προϋπολογισμό της ΕΕ και καλεί τα κ-μ να ακολουθήσουν το παράδειγμα γρήγορα και να συνεισφέρουν το μερίδιό τους ύψους 2 δισεκατομμυρίων ευρώ, ούτως ώστε να συνεχιστεί η επιτυχής και αποτελεσματική λειτουργία του μηχανισμού (European Commission, 2018,p.2).

Το όγδοο σημείο αναφέρεται στην εκ νέου ενεργοποίηση της ενταξιακής διαδικασίας όπως ορίζεται στην κοινή δήλωσή τους της 29ης Νοεμβρίου 2015. Η πραγματικότητα είναι ότι μόνο ένα κεφάλαιο έχει ανοίξει μετά την υπογραφή της συμφωνίας (Toygür & Benvenuti, 2017). Σύμφωνα με ανάλυση του Διεθνούς Οργανισμού Στρατηγικής Έρευνας *«το άνοιγμα νέων κεφαλαίων με την Τουρκία δεν θα πρέπει να πραγματοποιείται σε ανταλλαγή συνεργασίας στην προσφυγική κρίση»* αλλά, αντίθετα, θα πρέπει να είναι ένα μέσο για την επίτευξη *«αποτελεσματικότερης συνεργασίας»* στην κρίση. Διαφορετικά, *«η αντιμετώπιση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων από την ΕΕ ως μέσου για την επίτευξη των ρεαλιστικών της στόχων θα προκαλέσει ζημιά στην ίδια την έννοια της Ευρώπης και των αξιών της»* (Erdogan & Unver, 2015,p.18).

4.2 Οι Βασικές αιτίες της κριτικής

Σύμφωνα με μελέτη του Τμήματος Δικαιωμάτων των Πολιτών και Συνταγματικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου οι προκλήσεις και τα αμφισβητούμενα σημεία της συμφωνίας περιλαμβάνουν τα εξής:

Η Τουρκία εφαρμόζει γεωγραφικό περιορισμό στη Σύμβαση του 1951 για τους πρόσφυγες και υπάρχει αμφιβολία για το κατά πόσο μπορεί να χαρακτηριστεί ως ασφαλής τρίτη χώρα σύμφωνα με την Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου 38/1/e. Σύμφωνα με Απόφαση της Αρχής Προσφυγών της Ελλάδας στη Λέσβο, η Τουρκία δεν είναι ασφαλής τρίτη χώρα επειδή "η προσωρινή προστασία που θα μπορούσε να προσφέρει η Τουρκία στον αιτούντα, ως Σύρο πολίτη, δεν του προσφέρει δικαιώματα ισοδύναμα αυτών που απαιτεί η Σύμβαση της Γενεύης " (Wagner, Dimitriadi & Baumgartner, 2016,p.68).

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το άρθρο 4 του πρωτοκόλλου 4 απαγορεύει τη συλλογική απέλαση αλλοδαπών (European Court of Human Rights, 2017). Ως εκ τούτου, η Ελλάδα πρέπει να προβαίνει σε ατομική αξιολόγηση ανεξάρτητα από το αν η Τουρκία θεωρείται ή όχι ως ασφαλής τρίτη χώρα, μια υποχρέωση που κατοχυρώνεται επίσης στην Οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου. Αυτό οδηγεί σε αυξημένο φορτίο υποθέσεων για το ελληνικό σύστημα ασύλου και καθυστερήσεις στη διεκπεραίωση τους (Wagner, Dimitriadi & Baumgartner, 2016,p.68).

Παρά το γεγονός ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θεωρεί ότι η Δήλωση αποδεικνύει ότι δεν υπάρχει σαφές όφελος γι' αυτούς που χρησιμοποιούν τους παράνομους διακινητές, δε σημαίνει ότι θα περιορίσει τις αυθόρμητες αφίξεις. Αντ' αυτού, είναι πιθανό να αναγκάσει τους μετανάστες να πάρουν νέες, ακριβότερες και πιο επικίνδυνες διαδρομές (ό.π.,p.69).

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες επεσήμανε τη μετατροπή των ΚΥΤ σε εγκαταστάσεις κράτησης, σύμφωνα με τη Δήλωση, κάτι που επικρίθηκε επίσης από το Συμβούλιο της Ευρώπης (ό.π.).

Στη συνεδρίαση του Συμβουλίου Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων στις 21.04.2016 αναδείχτηκαν τα προβλήματα από την περιορισμένη δέσμευση των κ-μ.. *«Τα συμπεράσματα υποδεικνύουν μόνο την ανάγκη 'επιτάχυνσης' της επανεγκατάστασης των Σύρων προσφύγων από την Τουρκία και της μετεγκατάστασης των αιτούντων άσυλο από την Ελλάδα και την Ιταλία, σύμφωνα με τις αποφάσεις του Συμβουλίου τον Σεπτέμβριο του 2015 αντί για συγκεκριμένες δεσμεύσεις επανεγκατάστασης και μετεγκατάστασης»* (ό.π.).

Η ουσία για τη λειτουργία της Δήλωσης της 18ης Μαρτίου και σύμφωνα με το συμπληρωματικό σημείωμα που εξέδωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission, 2016), βασίζεται στην υπόθεση ότι η Τουρκία μπορεί να θεωρηθεί ως

«ασφαλής τρίτη χώρα» ή «πρώτη χώρα ασύλου» για τους αιτούντες άσυλο. Αυτές οι έννοιες δεν είναι νέες στο μεταναστευτικό δίκαιο της ΕΕ¹⁴.

Το δεδομένο ότι η Τουρκία μπορεί να αποτελέσει πρώτη χώρα ασύλου καθώς και η υπόθεση ότι είναι μια ασφαλής τρίτη χώρα για τους αιτούντες άσυλο επικρίθηκε ακόμα και σε έκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 19/4/2016, σχετικά με την κατάσταση των προσφύγων και των μεταναστών στο πλαίσιο της Δήλωσης. Συγκεκριμένα αναφέρει για την επιστροφή στην Τουρκία ως «πρώτη χώρα ασύλου», «σύμφωνα με το άρθρο 35 της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ για τη διαδικασία ασύλου, ότι η Τουρκία επεκτείνει το καθεστώς του πρόσφυγα σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 μόνο στα πρόσωπα που διαφεύγουν από τις διώξεις στα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Δηλαδή δύναται να παραχωρήσει προσφυγικό καθεστώς μόνο σε υπηκόους χωρών της ΕΕ. Συνεπώς, οι αιτήσεις από μη ευρωπαίους μπορούν να θεωρηθούν απαράδεκτες μόνο εάν διαπιστωθεί ότι απολαμβάνουν "επαρκή προστασία" στην Τουρκία από τη στιγμή που αποκλείεται να λάβουν άσυλο στη χώρα αυτή. Είναι πιθανόν αυτή η προσέγγιση να εφαρμοστεί σε Σύρους αιτούντες άσυλο, οι οποίοι μπορούν να επωφεληθούν από το καθεστώς «προσωρινής προστασίας» στην Τουρκία βάσει ειδικού κανονισμού. Το ερώτημα είναι εάν αυτή η «προσωρινή προστασία» είναι «επαρκής». Δεδομένου ότι δεν ορίζεται η επαρκής προστασία στην Οδηγία η Ύπατη Αρμοστεία συνιστά ότι για να είναι «επαρκής» η προστασία, δεν πρέπει να υπάρχει κίνδυνος διώξης ή επαναπροώθησης, να συμμορφώνεται με τα διεθνή πρότυπα συνθηκών διαβίωσης, [...]» (Council of Europe, 2016,p.7).

Όσον αφορά την Τουρκία ως «ασφαλή τρίτη χώρα» σύμφωνα με το άρθρο 38 της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ, ο νόμος περί αλλοδαπών και διεθνούς προστασίας της Τουρκίας προβλέπει καθεστώς «υπό όρους πρόσφυγα» για εκείνους που πληρούν τον ορισμό της σύμβασης για τους πρόσφυγες του 1951 και «επικουρική προστασία» για όσους κινδυνεύουν από γενικευμένη βία, βασανιστήρια ή θανατική ποινή ("Refugee Law and Policy: Turkey", 2016). Είναι αβέβαιο αν οι μη Σύροι έχουν αποτελεσματική πρόσβαση σε διαδικασία ασύλου στην Τουρκία, καθώς το νέο σύστημα ασύλου δεν είναι πλήρως λειτουργικό και ικανό να διαχειριστεί το συντριπτικό φορτίο¹⁵ (Council of Europe, 2016,p.8).

Τόσο οι «υπό όρους πρόσφυγες» όσο και οι δικαιούχοι «επικουρικής προστασίας» λαμβάνουν μόνο προσωρινό καθεστώς στην Τουρκία με την υπόθεση είναι ότι θα επανεγκατασταθούν αλλού. Εν τω μεταξύ, τα δικαιώματά τους βάσει του νόμου περί αλλοδαπών και διεθνούς προστασίας της Τουρκίας δεν μπορούν να θεωρηθούν ως «προστασία». Η έκθεση καταλήγει ότι δεδομένων των συνθηκών η Τουρκία δεν

¹⁴ Το άρθρο 27 της Οδηγίας 2005/85/ΕΕ της 1/12/2005 σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2005) καθώς και τα άρθρα 35 και 38 της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ της 26/6/2013 για τις διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας, καθορίζουν τις προϋποθέσεις για να θεωρηθεί μια τρίτη χώρα ως πρώτη χώρα ασύλου ή ασφαλής τρίτη χώρα (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013, pp. 180/79-180/81).

¹⁵ Έχουν αναφερθεί περιπτώσεις για «βίαιη επιστροφή περίπου 30 αιτούντων άσυλο στο Αφγανιστάν χωρίς να τους παρέχεται πρόσβαση σε διαδικασία ασύλου» (Council of Europe, 2016).

μπορεί να θεωρηθεί ασφαλής τρίτη χώρα, στην οποία θα μπορούσαν να επιστραφούν οι αιτούντες άσυλο από την Ελλάδα (ό.π.).

Μεγάλη κριτική δέχεται η εφαρμογή της Δήλωσης, όσον αφορά στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μπορεί εν τέλει ελάχιστοι αναλογικά μετανάστες να επέστρεψαν από την Ελλάδα στην Τουρκία, αλλά η εστίαση της Δήλωσης στις επιστροφές έχει αλλάξει την οργανωτική λογική των αιτήσεων ασύλου για τους ανθρώπους που φθάνουν στα ελληνικά νησιά από τον Απρίλιο του 2016 (Amnesty International, 2017). Ενώ οι άνθρωποι που φθάνουν στα ελληνικά νησιά έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν άσυλο, η εστίαση της Δήλωσης στις επιστροφές έχει οδηγήσει σε μια σειρά παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Alpes, Tunaboylu & van Liempt, 2017,p.2).

Η Δήλωση ενθαρρύνει τις διακρίσεις λόγω εθνικότητας μεταξύ Σύρων και μεταναστών άλλων εθνικοτήτων και μειώνει τα ποσοστά αναγνώρισης ασύλου στους μη Σύρους. Οι καθυστερήσεις στις διαδικασίες χορήγησης ασύλου και οι κακές συνθήκες διαβίωσης στα hotspots οδηγούν τους αιτούντες άσυλο να νιώθουν παγιδευμένοι και να χάνουν τις ελπίδες τους, με αποτέλεσμα να δέχονται την επιστροφή είτε στην Τουρκία είτε στις χώρες καταγωγής τους (ό.π.).

Πριν από τη Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, οι αιτούντες άσυλο ήταν ελεύθεροι να ταξιδέψουν στην ενδοχώρα, σύμφωνα με το άρθρο 67 της ΣΛΕΕ (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2012), για να υποβάλουν τις αιτήσεις ασύλου τους εκεί. Πλέον, υποχρεούνται να ζητήσουν άσυλο στα "hotspots", κάτι που έρχεται σε πλήρη αντίθεση με το προαναφερόμενο άρθρο και την ελεύθερη κυκλοφορία. Επιτρέπεται να ταξιδεύουν στην ηπειρωτική χώρα για να έχουν πρόσβαση σε τυπικές διαδικασίες ασύλου, μόνο όσοι αναγνωριστούν ως ευάλωτοι. Η Υπηρεσία Ασύλου έχει εκδώσει σχετικά τις αποφάσεις αριθμ. οικ. 8269/20.4.2018 ΦΕΚ 1366 Β΄ και αριθμ. οικ. 10464/31.5/2017 ΦΕΚ 1977 Β΄ για την απαγόρευση της κυκλοφορίας (Υπηρεσία Ασύλου, 2017), (Υπηρεσία Ασύλου, 2018).

Ο γεωγραφικός περιορισμός των αιτούντων άσυλο λόγω της Δήλωσης συντείνει στον διαρκώς αυξανόμενο αριθμό προσφύγων και μεταναστών που διαμένουν εντός των hotspots στα νησιά, με αποτέλεσμα τη συνεχιζόμενη εξαθλίωση των συνθηκών διαβίωσης. Με δελτίο τύπου στις 31/8/2018, η Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες κάλεσε την ελληνική κυβέρνηση να αντιμετωπίσει κατεπειγόντως την κατάσταση στα ΚΥΤ (hotspots), στα νησιά του Αιγαίου. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρει ότι στα κέντρα αυτά επικρατεί μεγάλος συνωστισμός με χιλιάδες υπηκόους τρίτων χωρών, μεταξύ των οποίων και πολλά παιδιά, να ζουν σε άθλιες συνθήκες. Υπάρχουν άνθρωποι που διαμένουν σε αυτά τα κέντρα για περισσότερους από έξι μήνες. Σοβαρές ανησυχίες εγείρονται για τις συνθήκες υγιεινής, τις συμπλοκές μεταξύ ομάδων, για τα αυξανόμενα περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης και για τις αυξανόμενες ανάγκες σε ιατρική και ψυχοκοινωνική φροντίδα (Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, 2018).

Στο ίδιο κλίμα η ΑΔΕΔΥ με δελτίο τύπου στις 31/8/2018 θίγει εκ νέου το θέμα τόσο των συνθηκών που επικρατούν στις Δομές Φιλοξενίας Προσφύγων περιφερειακά και κεντρικά όσο και στο εργασιακό περιβάλλον στο οποίο καλούνται οι εργαζόμενοι να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους (ΑΔΕΔΥ, 2018).

Σύμφωνα με τον διευθυντή προγραμμάτων του ελληνικού τμήματος των Γιατρών Χωρίς Σύνορα Α. Βεΐζη: *«Εδώ και τρία χρόνια είμαστε μάρτυρες των άθλιων συνθηκών κάτω από τις οποίες ζουν χιλιάδες πρόσφυγες και μετανάστες που έχουν εγκλωβιστεί στη Μόρια. Είναι καιρός πια να δοθεί τέλος στις απάνθρωπες συνέπειες της συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας»* (Γιατροί Χωρίς Σύνορα, 2018).

Τέλος, εκκρεμεί η ενεργοποίηση του Voluntary Humanitarian Admission Scheme, δηλαδή του προγράμματος επανεγκατάστασης που θα αντικαθιστούσε το μηχανισμό ανταλλαγής μόλις μειώνονταν οι ροές. Σύμφωνα με την Επιτροπή, το σύστημα αυτό βρίσκεται υπό διαπραγμάτευση, η πρόοδος της οποίας παρεμποδίζεται από τη σύγκρουση μεταξύ υποστηρικτών και αντιπάλων της ευρωπαϊκής κατανομής βαρών. Σύμφωνα με πηγές του γερμανικού Υπουργείου Εσωτερικών, κάποια κ-μ έχουν ήδη καταστήσει σαφή την κατηγορηματική αντίθεση τους στο σχέδιο (Walter-Franke, 2018).

Εκτός της έντονης κριτικής που δέχεται η Συμφωνία στα περισσότερα σημεία της, το κομμάτι της ανθρωπιστικής βοήθειας της ΕΕ προς τους Σύρους πρόσφυγες στην Τουρκία παραμένει ιδιαίτερα ελπιδοφόρο. Σύμφωνα με άρθρο του δημοσιογράφου της Deutsche Welle S. Sanderson, η απότομη πτώση του αριθμού των αφίξεων στην Ελλάδα από την έναρξη εφαρμογής της Δήλωσης δείχνει ότι επιτυγχάνει τους στόχους της και ότι η συνεργασία μεταξύ των 2 μερών φαίνεται να συνεχίζει παρά τις διαφορές τους. Βασικός λόγος για τον οποίο η ροή προσφύγων από την Τουρκία προς την Ελλάδα μειώθηκε είναι η τεράστια βελτίωση των συνθηκών για τους πρόσφυγες στην Τουρκία. Ένα μαζικό σχέδιο βελτίωσης των εγκαταστάσεων και των υποδομών για τους πρόσφυγες βρίσκεται σε εξέλιξη με τη βοήθεια των 3+3 δισεκατομμυρίων ευρώ της ΕΕ στο πλαίσιο της συμφωνίας, κάτι που αποτελεί το μεγαλύτερο πρόγραμμα ανθρωπιστικής βοήθειας στην ιστορία της ΕΕ (Sanderson, 2017). Παρά τις επανειλημμένες τουρκικές επικρίσεις σχετικά με τον όγκο και την ταχύτητα της εκταμίευσης των ενισχύσεων, οι επενδύσεις της ΕΕ στη βελτίωση της κατάστασης των προσφύγων στην Τουρκία σίγουρα μείωσαν τα κίνητρα για μετανάστευση (Walter-Franke, M. 2018).

Μεταξύ άλλων, οι υγειονομικές εγκαταστάσεις, τα μαθήματα γλώσσας και οι εγγραφές ανήλικων προσφύγων στο σχολείο βελτιώνονται σημαντικά. Οι διασώσεις των μεταναστών στη θάλασσα βελτιώθηκαν επίσης μετά τη Δήλωση. Σύμφωνα με την Επιτροπή *"Η Δήλωση εξασφάλισε μεγαλύτερη ανθρωπιστική βοήθεια στην Τουρκία παράλληλα με το άνοιγμα νέων νομικών διαύλων στην ΕΕ. Δημιούργησε νέους τρόπους για τον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών και για τη διάσωση ζωών"*. Η αλληλοσύνδεση της διαχείρισης της μετανάστευσης από αμφότερα τα μέρη έχει εμβαθύνει σε σημαντικό βαθμό τη συνεργασία (Sanderson, 2017).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Λαμβάνοντας υπόψη τις πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν και εξετάστηκαν σε αυτή την εργασία, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι όσον αφορά στον κύριο σκοπό της συμφωνίας που ήταν η μείωση των μεταναστευτικών/προσφυγικών ροών, η επιτυχία αποδεικνύεται από όλα τα διαθέσιμα στοιχεία. Από τη συμφωνία αυτή και οι δύο πλευρές πήραν αυτό που επιδίωξαν στο τέλος. Αφενός, η ΕΕ δεν αντιμετωπίζει πλέον τις αυξανόμενες μεταναστευτικές ροές από την Τουρκία και αφετέρου, η Τουρκία, ενεργοποίησε εκ νέου τη σχέση της με την ΕΕ. Ο μηχανισμός ανταλλαγής, που αποτελούσε μια καινοτομία της Δήλωσης, αποδείχθηκε λιγότερο αποτελεσματικός, σε αντίθεση με τη χρηματοδότηση στην Τουρκία, η οποία βελτίωσε άμεσα την κατάσταση των προσφύγων και σίγουρα μείωσε τα κίνητρα για μετανάστευση. Λαμβανομένης υπόψη της συνεχιζόμενα έκρυθμης κατάστασης στη Συρία, οι ηγέτες της ΕΕ πρέπει να αποφασίσουν κατά πόσο τα επείγοντα μέτρα που συμφωνήθηκαν με τη Δήλωση θα παγιωθούν ως μια μακροπρόθεσμη πολιτική και οικονομική δέσμευση απέναντι στην Τουρκία. Η Επιτροπή, μαζί με πολλούς ηγέτες της ΕΕ, θεώρησαν επιτυχημένη τη Δήλωση της ΕΕ με την Τουρκία και υπάρχουν συζητήσεις σχετικά με την αναπαραγωγή στοιχείων της Δήλωσης σε συμφωνίες μετανάστευσης και με άλλες χώρες (Goulard, 2016), (Rettman, 2018).

Στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 28ης Ιουνίου 2018 συμφωνήθηκε η εντατικοποίηση των προσπαθειών για πλήρη εφαρμογή της Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαίωσε τη δέσμευσή του σε αυτή την πολιτική, προκειμένου να αποτραπεί η πιθανότητα νέων ανεξέλεγκτων ροών, όπως του 2015. Συμφώνησε στην εκταμίευση της δεύτερης δόσης της χρηματοδότησης του Μηχανισμού για τους Πρόσφυγες στην Τουρκία και συγχρόνως επιδιώκει μια εταιρική σχέση και με την Αφρική, προκειμένου να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της μετανάστευσης, μεταφέροντας αρχικά 500 εκ. ευρώ σε Αφρικανικά κράτη. Παρατηρούμε δηλαδή την επιμονή των ηγετών των κ-μ της ΕΕ στην εφαρμογή της Δήλωσης αλλά και τη βούληση για τη σύναψη διμερών συμφωνιών και με Αφρικανικές χώρες (Council of the EU, 2018).

Η ΕΕ βρέθηκε σε κρίσιμη κατάσταση το 2015 μπροστά στα εκατομμύρια των προσφύγων που βρίσκονταν στο κατώφλι της, με συνέπεια να αναζητά μια γρήγορη λύση. Η ταχύτητα ανταπόκρισης σε έκτακτες καταστάσεις συχνά συνεπάγεται την παράκαμψη των παραδοσιακών και συχνά χρονοβόρων διαδικασιών. Σε αυτά τα πλαίσια κινήθηκε η εξαγγελία της Δήλωσης η συνάφθηκε από τους αρχηγούς των κ-μ και της Τουρκικής Δημοκρατίας, κατά παράβαση των Συνθηκών και χωρίς να λάβει την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Όπως είδαμε, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε τον εαυτό του αναρμόδιο να αποφασίσει για τη νομιμότητα της Δήλωσης, καθώς διαπίστωσε ότι η συμφωνία δεν είχε ολοκληρωθεί από την ΕΕ, αλλά από τα κράτη μέλη. Η Δήλωση, σύμφωνα με τα δεδομένα, αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου σχεδιασμού, όπου οι εγγυήσεις του διεθνούς δικαίου παρακάμπονται, ιδίως δε σε

αντίστοιχες συμφωνίες επανεισδοχής μεταξύ της ΕΕ και τρίτων χωρών. Στο πλαίσιο της λειτουργίας της ΕΕ, τέτοιου είδους συμφωνίες αποτελούν μετατόπιση από τη νομοθετική στην εκτελεστική εξουσία.

Παρά τις επικρίσεις, οι ευρωπαίοι ηγέτες συνεχίζουν να βλέπουν τέτοιου είδους συμφωνίες ως καλές πρακτικές στην αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών. «Ο Ιταλός Υπουργός Εσωτερικών, αναφερόμενος στη Δήλωση της ΕΕ για τη Τουρκία, ζήτησε από την Ευρωπαϊκή Ένωση να καταλήξει σε συμφωνία με τα αφρικανικά κράτη για την παροχή οικονομικής βοήθειας προκειμένου να δέχονται τους πολίτες τους πίσω "και την αποφυγή νέων ροών"» (Wagner, Dimitriadi & Baumgartner, 2016,p.69).

Μεταξύ άλλων, η συμφωνία αποκάλυψε ένα πλήθος προβλημάτων, τόσο όσον αφορά το σύστημα ασύλου στην ΕΕ, όσο και το επίπεδο προθυμίας των κρατών μελών να μοιράζονται το βάρος και την ευθύνη, με τα τελευταία να πέφτουν στην Ελλάδα. «*Εν τέλει είναι μια πολιτική απόφαση και το νομικό πλαίσιο που την περιβάλλει ,αντί να τη στηρίζει, περισσότερο την αμφισβητεί»* (Dimitriadi, 2016,p.9). Μάλιστα, σύμφωνα με έκθεση για την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, η συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας, κινείται στα όρια του επιτρεπτού σύμφωνα με το ευρωπαϊκό και το διεθνές δίκαιο (Council of Europe, 2016,p.12).

Ενώ η Δήλωση έφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα στη μείωση των μεταναστευτικών ροών, δεν είχε τα ίδια αποτελέσματα ως προς το σχέδιο μετεγκατάστασης. Όπως δείξαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, «*η εφαρμογή της συμφωνίας συνεπάγεται παραβίαση της αρχής της μη επαναπροώθησης, καθώς και της Οδηγίας σχετικά με την έννοια της πρώτης χώρας ασύλου και της ασφαλούς τρίτης χώρας. Αυτό συμβαίνει επειδή οι πρόσφυγες στην Τουρκία κινδυνεύουν να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους ή να υποστούν εξευτελιστική μεταχείριση»* (Fernández Arribas, 2016,pp.1103,1104). Επιπλέον, οι επανεγκαταστάσεις ρυθμίζονται σε βάση διάκρισης λόγω της εθνικότητας καθώς κυρίως Σύροι μπορούν να επωφεληθούν από αυτό. Επίσης, οι στόχοι του αριθμού των επανεγκαταστάσεων δεν έχουν επιτευχθεί (ό.π.).

Λόγω της Δήλωσης, οι διακινητές έχουν ανακαλύψει νέες, πιο επικίνδυνες διαδρομές εισόδου στην ΕΕ, κυρίως από τη Λιβύη την Τυνησία ή την Αίγυπτο προς την Ιταλία, με αποτέλεσμα το πρόβλημα να παραμένει. Ιδιαίτερα, η διαδρομή από τη Λιβύη είναι ιδιαίτερα επικίνδυνη λόγω της έκρυθμης κατάστασης της χώρας και της παρουσίας του Ισλαμικού Κράτους (Faigle, Frehse, Stahnke & Blickle, 2016). «*Έχοντας κατά νου ότι, όσο οι ανθρώπινες ζωές απειλούνται σε γειτονικές χώρες, οι άνθρωποι θα επιδιώξουν προστασία στην Ευρώπη, η ΕΕ εάν θέλει να σεβαστεί και να διατηρήσει τις αξίες της, πρέπει να αναζητήσει μια αποτελεσματική λύση εντός των συνόρων της»* (Fernández Arribas, 2016,pp.1103,1104).

Η Δήλωση έθεσε εμπόδια στο δικαίωμα για αναζήτηση ασύλου και αμαύρωσε την εικόνα της ΕΕ ως υπέρμαχο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδιαίτερα λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες διαβίωσης των αιτούντων άσυλο στα σύνορά της. Ενδεχομένως,

η δημιουργία ενός πιο αυστηρού νομικού πλαισίου θα μπορούσε να βελτιώσει την κατάσταση, από πλευράς ΕΕ (Toygür & Benvenuti, 2017).

Κλείνοντας, θα ήταν χρήσιμο να δούμε ορισμένες ακόμη προτάσεις που μπορούν να οδηγήσουν στην καλύτερη λειτουργία της Δήλωσης. Θα ήταν σκόπιμο η Τουρκία να κάνει κάποιες βασικές ενέργειες, ξεκινώντας από την άρση του γεωγραφικού περιορισμού που θέτει στη Σύμβαση του 1951 για τους πρόσφυγες. Επίσης, θα όφειλε να εξασφαλίζει την πρόσβαση στο σύστημα ασύλου, όπως προβλέπεται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων καθώς και να διασφαλίσει ότι όλοι οι μετανάστες και οι αιτούντες άσυλο που επέστρεψαν από την Ελλάδα αντιμετωπίζονται σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα (Council of Europe, 2016,p.4).

Οι ελληνικές αρχές, από την πλευρά τους, θα πρέπει να επιταχύνουν τις προσπάθειες για τη βελτίωση των επιστροφών στο πλαίσιο της Δήλωσης. Σημαντικό είναι να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα για την παροχή κατάλληλων συνθηκών υποδοχής στα ΚΥΤ. Το Συμβούλιο θα πρέπει να ενεργοποιήσει το εθελοντικό πρόγραμμα εισδοχής για ανθρωπιστικούς λόγους, προκειμένου να διασφαλιστεί η συνέχιση των επανεγκαταστάσεων από την Τουρκία (Europe Direct, 2018).

Τέλος, δεδομένου ότι η αποτελεσματικότητα του ακρογωνιαίου λίθου του ΚΕΣΑ, ήτοι του Συστήματος του Δουβλίνου τελεί υπό αμφισβήτηση, εξ' αιτίας της αντίθεσης του με την αρχή της αλληλεγγύης, καθώς έχει αποθέσει επαχθές βάρος στα κράτη μέλη του Ευρωπαϊκού Νότου, που αποτελούν τα σημεία εισόδου των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο για την Ένωση (Ακριβοπούλου & Παπανδρέου, 2012), πιστεύουμε πως μια κοινή ευρωπαϊκή διαχείριση βασισμένη στην αρχή της αλληλεγγύης θα αποτελούσε σαφώς καλύτερη εναλλακτική αντιμετώπισης του προβλήματος. Σύμφωνα μάλιστα με συνέντευξη του Ευρωπαίου Επιτρόπου για θέματα μετανάστευσης και Δ. Αβραμόπουλου στο *euronews* στις 19/12/2017: «*Το Δουβλίνο όπως το ξέραμε πέθανε. Πέθανε στην πράξη. Γιατί είναι άδικο το φορτίο το μεγαλύτερο να το παίρνουν στους ώμους τους οι χώρες πρώτης γραμμής όπως η Ελλάδα και η Ιταλία*», μιλώντας για έναν μόνιμο μηχανισμό ποσοστώςσεων, ένα μόνιμο σύστημα ευρωπαϊκού ασύλου (Κουτσοκόστα, 2017). Ο ίδιος σε απάντηση που έδωσε εκ μέρους της Επιτροπής σε ερώτηση 64 ευρωβουλευτών στις 29/11/2017 ανέφερε ότι: «*η Επιτροπή δε μπορεί να συνεχίσει να βασίζεται σε ad hoc μέτρα, επισημαίνοντας τη μεταρρύθμιση του συστήματος του Δουβλίνου ως τη μοναδική λύση διαρθρωτικού χαρακτήρα*» (Social Policy, 2017).

Θα θέλαμε να συμπληρώσουμε ότι η αναθεώρηση του κανονισμού Δουβλίνου υπέρ ενός κοινού ευρωπαϊκού συστήματος κεντρικής διαχείρισης των αιτήσεων ασύλου, θα μπορούσε να περιλαμβάνει ποσοστώςσεις σύμφωνα με στοιχεία από το ΑΕΠ κάθε κ-μ, το ποσοστό ανεργίας, τον πληθυσμό, τον αριθμό προσφύγων που ήδη κατοικούν εκεί κλπ. Στο πλαίσιο επίσης, της αρχής της αλληλεγγύης, θα ήταν σκόπιμη η καθιέρωση μηχανισμού υποχρεωτικής ανακατανομής, εντός ΕΕ, τόσο αναγνωρισμένων προσφύγων όσο και αιτούντων άσυλο με αναλογικό τρόπο (Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2016,pp.13,14).

Ολοκληρώνοντας, θεωρούμε πως η ΕΕ, με αφορμή το μεταναστευτικό και τη Δήλωση, βρίσκεται μπροστά σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι. Υπάρχουν φωνές εντός της Ένωσης που ζητούν περισσότερη ολοκλήρωση/εμβάθυνση της ΕΕ ενώ από την άλλη υπάρχει σημαντική άνοδος των λαϊκιστών και ευρω-σκεπτικιστικών κομμάτων που ζητούν άμεσα κλείσιμο των συνόρων και επιστροφή των αρμοδιοτήτων σε κάθε κράτος ξεχωριστά, προκειμένου να διαχειρίζεται την κατάσταση όπως αυτό κρίνει, κάτι που έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την αρχή της αλληλεγγύης και της ίσης κατανομής βαρών μεταξύ των κ-μ εντός της ΕΕ. Εξάλλου τα κ-μ της ΕΕ δεν είναι απλά φιλελεύθερες δημοκρατίες που μοιράζονται κοινές ηθικές αξίες αλλά, αντίθετα, υπάρχει μια ενιαία πολιτεία υπεράνω της ατομικής κυριαρχίας των κρατών (Jackson & Sorensen, 2006, p.412). Είναι κρίσιμο στις παρούσες συνθήκες να μην κυριαρχήσουν οι μικροπολιτικές σκοπιμότητες που οδηγούν την ΕΕ σε εσωστρέφεια και συντηρητικοποίηση, αλλά να παραμείνει πιστή στις Αρχές και Αξίες που αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της ύπαρξης της σαν Ένωση αλλά και την ανέδειξαν ως προοδευτική και ταυτόχρονα απαραίτητη δύναμη στο παγκόσμιο διακρατικό σύστημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Adamson, F. (2006). Crossing Borders: International Migration and National Security. *International Security*, 31(1), 165-199. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/4137542>
- Alpes, M., Tunaboynu, S., & van Liempt, I. (2017). Human Rights Violations by Design: EU-Turkey Statement Prioritises Returns from Greece Over Access to Asylum [Ebook] (p. 2). Florence: Robert Schuman Centre for Advanced Studies. Retrieved from https://www.borderline-europe.de/sites/default/files/background/RSCAS_PB_2017_29_MPC.pdf
- Amnesty International. (2017). Greece: Lives on Hold Update on Situation of Refugees and Migrants on the Greek Islands. Retrieved from <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR2567452017ENGLISH.PDF>
- Amnesty International. (2018). Amnesty International Report 2017/18 - Turkey. Amnesty International. Retrieved from <http://www.refworld.org/docid/5a9938470.html>
- Carrera, S., & Guild, E. (2016). EU-Turkey plan for handling refugees is fraught with legal and procedural challenges. Retrieved from <https://www.ceps.eu/publications/eu-turkey-plan-handling-refugees-fraught-legal-and-procedural-challenges>
- Collett, E. (2016). The Paradox of the EU-Turkey Refugee Deal. Retrieved from <https://www.migrationpolicy.org/news/paradox-eu-turkey-refugee-deal>
- Consilium, (2017). Μεταναστευτικές ροές: Οδός της Ανατολικής Μεσογείου Retrieved from <http://www.consilium.europa.eu/el/infographics/irregular-arrivals-greece-06-2017/>
- Consilium. (2017b). Παράτυπες αφίξεις στην ΕΕ, 2015-2016 - Retrieved from <http://www.consilium.europa.eu/el/infographics/irregular-arrivals-eu-01-2017/>
- Council of Europe. (2016). Committee on Migration, Refugees and Displaced Persons. The situation of refugees and migrants under the EU-Turkey Agreement of 18 March 2016 (pp.4,7-8,12). Brussels:. Retrieved from <http://www.refworld.org/docid/5836fb994.html>
- Council of the EU. (2016). Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, 18 Μαρτίου 2016 [Ebook]. Βρυξέλλες. Retrieved from <http://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/pdf>
- Council of the EU. (2018). European Council conclusions, 28 June 2018. Retrieved from <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/06/29/20180628-euco-conclusions-final/pdf>

Davin, D. (1999). Why People Migrate. In: Internal Migration in Contemporary China[Ebook] (p. 49). London: Palgrave Macmillan. Retrieved from https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230376717_5

Dimitriadi, A. (2016). The Impact of the EU-Turkey Statement on Protection and Reception: The Case of Greece. [ebook] Global Turkey in Europe, pp.8,9. Available at: http://www.iai.it/sites/default/files/gte_wp_15.pdf

Erdogan, M., & Unver, C. (2015). Perspectives, expectations and suggestions of the Turkish business sector on Syrians in Turkey [Ebook] (p. 18). Ankara: Turkish Confederation of Employer Associations. Retrieved from <http://tisk.org.tr/en/wp-content/uploads/2016/01/goc-rapor-ing.pdf>

Europe Direct. (2018). Ευρωπαϊκό θεματολόγιο για τη μετανάστευση: Αναγκαίες συνεχείς προσπάθειες για διατήρηση της προόδου. Retrieved from <http://europedirect-cityofathens.gr/?p=2307>

Europe Monthly Report. (2018). Retrieved from https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/document_58.pdf

European Commission (2016b). - Press Releases - Press release - EU-Turkey Statement: Questions and Answers. Retrieved from <http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-16-963 en.htm>

European Commission (2017). - Press Releases - Press release - European Agenda on Migration: Good progress in managing migration flows needs to be sustained. Retrieved from <http://europa.eu/rapid/press-release IP-17-3081 en.htm>

European Commission, (2016d). Fourth Report on the Progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement, 8 December 2016, COM792 final, available at: <http://www.refworld.org/docid/584ad1fb4.html>

European Commission. (2008). Common European Asylum System - Migration and Home Affairs - European Commission. Retrieved from https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum_en

European Commission. (2015). Commission Recommendation for a voluntary humanitarian admission scheme with Turkey (p. 2). Brussels: European Commission. Retrieved from https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/securing-eu-borders/legal-documents/docs/commission_recommendation_for_a_voluntary_humanitarian_admission_scheme_with_turkey_en.pdf

European Commission. (2015b). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions a European Agenda on Migration (p. 2-8,24-25).

Brussels. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52015DC0240>

European Commission. (2015c). EU-Turkey joint action plan [Ebook]. Brussels. Retrieved from [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-15-5860 eL.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-5860_eL.htm)

European Commission. (2016). Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council Next Operational Steps In EU-Turkey Cooperation in the Field of Migration. Brussels: European Commission. Retrieved from <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/EN/1-2016-166-EN-F1-1.PDF>

European Commission. (2018). EU-Turkey Statement Two years on (pp. 1-3). Brussels: European Commission. Retrieved from https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20180314_eu-turkey-two-years-on_en.pdf

European Commission. (2018b). Migration Crisis Information Sheet 07 September 2018. Brussels: European Commission.

European Commission.(2016a). First Report on the progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement [Ebook]. Brussels. Retrieved from https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160420/report_implementation_eu-turkey_agreement_nr_01_en.pdf

European Commission.(2016b). Second Report on the progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement [Ebook]. Brussels. Retrieved from https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160615/2nd_commission_report_on_progress_made_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_agreement_en.pdf

European Commission.(2016c). Third Report on the progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement [Ebook]. Brussels. Retrieved from https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/news_corner/migration/com_2016_634_f1_other_act_863309.pdf

European Commission.(2017a). Fifth Report on the progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement [Ebook]. Brussels. Retrieved from https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170302_fifth_report_on_the_progress_made_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf

European Commission.(2017b). Sixth Report on the progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement [Ebook]. Brussels. Retrieved from https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/170613_6th_report_on_the_progress_made_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf

European Commission.(2017c). Seventh Report on the Progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement [Ebook]. Brussels. Retrieved from https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20170906_seventh_report_on_the_progress_in_the_implementation_of_the_eu-turkey_statement_en.pdf

European Court of Human Rights (2017). Guide on Article 4 of Protocol No. 4 to the European Convention on Human Rights - Prohibition of collective expulsions of aliens. Retrieved from <http://www.refworld.org/docid/592be3c84.html>

European Union. (2016). Charter of Fundamental Rights of the European Union. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN>

Eurostat. (2018). Migration and migrant population statistics. Brussels: ec.europa.eu/eurostat. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics#Migration_flows:_2_million_non-EU_immigrants

Faigle, P., Frehse, L., Stahnke, J., & Blickle, P. (2016). The New Deadly Paths to Europe. ZEIT ONLINE. doi: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2016-04/refugees-routes-europe-mediterranean-sea>

Fernández Arribas, G. (2016). The EU-Turkey Agreement: A Controversial Attempt at Patching up a Major Problem.(pp1103,1104) Retrieved from http://www.europeanpapers.eu/fr/system/files/pdf_version/EP_EF_2016_I_040_Gloria_Fernandez_Arribas_3.pdf

Goulard, H. (2016). Angela Merkel: EU's Turkey deal a model for North African countries. Politico. doi: <https://www.politico.eu/article/angela-merkel-wants-refugee-migration-deals-with-northern-african-countries-migrants-migration-turkey/>

HarekAct. (2018). Expert Views: The E.U.-Turkey Deal After Two Years Retrieved from <http://harekact.bordermonitoring.eu/2018/03/22/expert-views-the-e-u-turkey-deal-after-two-years/#more-2518>

Hereward Holland, J. (2015). Over one million sea arrivals reach Europe in 2015. Retrieved from <http://www.unhcr.org/news/latest/2015/12/5683d0b56/million-sea-arrivals-reach-europe-2015.html>

International Crisis Group. (2018). Turkey's Syrian Refugees: Defusing Metropolitan Tensions (pp. 4,5,18). Brussels: International Crisis Group. Retrieved from <http://www.refworld.org/docid/5a82a3424.html>

IOM. (2011). Key Migration Terms. Retrieved from <http://www.iom.int/key-migration-terms>

IOM. (2016). IOM Counts 3,771 Migrant Fatalities in Mediterranean in 2015. Retrieved from <https://www.iom.int/news/iom-counts-3771-migrant-fatalities-mediterranean-2015>

Jackson, r., & Sorensen, g. (2006). Θεωρία και μεθοδολογία των διεθνών σχέσεων. Η σύγχρονη συζήτηση (2nd ed., p. 412). Αθήνα: Gutenberg.

Martin, M., & Pamuk, H. (2016). Give us EU visa freedom in October or abandon migrant deal, Turkey says. Reuters. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-turkey-eu/give-us-eu-visa-freedom-in-october-or-abandon-migrant-deal-turkey-says-idUSKCN10Q0JB>

Mcauliffe, M., & Ruhs, M. (2017). World Migration Report 2018 [Ebook] (pp. 16,17). Geneva: International Organization for Migration. Retrieved from https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf

OHCHR. (1948). Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Paris. Retrieved from https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/grk.pdf

Peers, S. (2016). The final EU/Turkey refugee deal: a legal assessment [Blog]. Retrieved from <http://eulawanalysis.blogspot.com/2016/03/the-final-euturkey-refugee-deal-legal.html>

Perruchoud, R., & Redpath-Cross, J. (2011). International Migration Law N°25 - Glossary on Migration [Ebook] (2nd ed., pp. 62,63). Geneva: International Organization for Migration. Retrieved from https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml25_1.pdf

Refugee Law and Policy: Turkey. (2016). Retrieved from <https://www.loc.gov/law/help/refugee-law/turkey.php>

Rettman, A. (2018). EU seeks another €3bn Turkey migrant deal. EU Observer. doi: <https://euobserver.com/migration/141322>

Sanderson, S. (2017). Significant drop in refugee arrivals after successful implementation of EU deal. Retrieved from <http://www.infomigrants.net/en/post/4363/significant-drop-in-refugee-arrivals-after-successful-implementation-of-eu-deal>

Shaheen, K., Wintour, P., & Rankin, J. (2016). Turkey threatens to end refugee deal in row over EU accession. The Guardian. Retrieved from

<https://www.theguardian.com/world/2016/nov/25/turkey-threatens-end-refugee-deal-row-eu-accession-erdogan>

Social Policy. (2017). Απάντηση Δημήτρη Αβραμόπουλου στην ερώτηση 64 Ευρωβουλευτών για την αναθεώρηση της Συνθήκης του Δουβλίνου και της διαδικασίας μετεγκατάστασης προσφύγων. Retrieved from <http://socialpolicy.gr/2017/12/%CE%B1%CF%80%CE%AC%CE%BD%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%AE%CF%84%CF%81%CE%B7-%CE%B1%CE%B2%CF%81%CE%B1%CE%BC%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5.html>

Toygür, İ., & Benvenuti, B. (2017). One year on: an assessment of the EU-Turkey statement on refugees. Retrieved from http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CO_NTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/demografia+y+poblacion/ari21-2017-toygur-benvenuti-one-year-on-assessment-eu-turkey-statement-refugees

Turkish Ministry Of Interior. (2018) -Directorate General Of Migration Management Return Statistics. Retrieved from http://www.goc.gov.tr/icerik6/return-statistics_915_1024_10104_icerik

tvxs. (2016). Τα 9 σημεία της συμφωνίας ΕΕ - Τουρκίας για το προσφυγικό. Retrieved from <https://tvxs.gr/news/eyropi-eop/ta-9-simeia-tis-symfonias-ee-toyrkias-gia-prosfygiko&dr=tvxsmrstvxs>

UNHCR. (2016). Evaluation of UNHCR's Emergency Response to the influx of Syrian Refugees into Turkey (pp. 39,45). Geneva: UNHCR. Retrieved from <http://www.refworld.org/docid/58bd6e674.html>

UNHCR.(2017). Europe Monthly Report. Trends and Key Figures. [online] Geneva: UNHCR. Available at: <https://data2.unhcr.org/es/documents/download/61936>

UNHCR.(2018a). Rohingya emergency Retrieved from <http://www.unhcr.org/rohingya-emergency.html>

UNHCR.(2018b).Syria emergency Retrieved from <http://www.unhcr.org/syria-emergency.html>

UNHCR.(2018). Operational portal-Mediterranean Situation. Retrieved from <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>

UNHCR.(2010). Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees.(p.14) Retrieved from <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10>

United Nations. (2018). Definitions. Retrieved from <https://refugeemigrants.un.org/definitions>

Wagner, M., Dimitriadi, A., & Baumgartner, P. (2016). The Implementation of the Common European Asylum System (pp. 67-69). Brussels: European Parliament. Retrieved from [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556953/IPOL_STU\(2016\)556953_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556953/IPOL_STU(2016)556953_EN.pdf)

Wahnberger, A. (2017). The EU-Turkey Agreement on Migration: Objective and Reality (1st ed., pp. 45,46,55-59). Frankfurt: Europa-Universität Viadrina Frankfurt. Retrieved from https://opus4.kobv.de/opus4-euv/frontdoor/deliver/index/docId/259/file/MES_Perspektiven_02-2017_final.pdf

Walter-Franke, M. (2018). Two years into the EU-Turkey 'deal' – taking stock [Ebook]. Berlin: Jacques Delors Institut. Retrieved from <https://www.delorsinstitut.de/en/all-publications/two-years-into-the-eu-turkey-deal-taking-stock/>

ΑΔΕΔΥ. (2018). Δελτίο Τύπου. Retrieved from <http://adedy.gr/wp-content/uploads/2018/08/2018.08.31-%CE%94%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%AF%CE%BF-%CE%A4%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%86%CE%BC%CE%B5%CF%83%CE%B7-%CE%B2%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%AF%CF%89%CF%83%CE%B7-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%B7%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%82-%CE%B4%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CF%82-%CF%86%CE%B9%CE%BB%CE%BF%CE%BE%CE%B5%CE%BD%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%8D%CE%B3%CF%89%CE%BD.pdf>

Ακριβοπούλου, Χ., & Παπανδρέου, Μ. (2012). Τα θεμελιώδη δικαιώματα του αιτούντα πολιτικό άσυλο κατά την ΕΣΔΑ και το «μαχητό» τεκμήριο της «ασφαλούς» χώρας (Κανονισμός Δουβλίνο ΙΙ). Constitutionalism.Gr. doi: <https://www.constitutionalism.gr/2407-ta-temeliwdi-dikaiwmata-toy-aitoynta-politiko-asylo/>

Βέικου, Μ., & Λαλαγιάννη, Β. (2015). Μετανάστευση, κοινωνικές και πολιτισμικές εκφάνσεις [Ebook] (1st ed., p. 41). Αθήνα: Εκδόσεις Κάλλιπος. Retrieved from <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5227>

Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης- Υπηρεσία Τύπου και Πληροφόρησης. (2017). Ανακοινωθέν Τύπου αριθ. 19/17. Λουξεμβούργο. Retrieved from <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2017-02/cp170019el.pdf>

Γεωργιοπούλου, Τ. (2018). Προσφυγικό: Ελάχιστα αποδοτική η συμφωνία ΕΕ - Τουρκίας, Της Τάνιας Γεωργιοπούλου | Kathimerini. Retrieved from <http://www.kathimerini.gr/968325/article/epikairothta/politikh/prosfygiko-elaxista-apodotikh-h-symfwnia-ee---toyrkias>

Γιατροί Χωρίς Σύνορα. (2018). Σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης ο καταυλισμός στη Μόρια: Αυξάνονται οι απόπειρες αυτοκτονίας και οι αυτοτραυματισμοί ανήλικων

προσφύγων. Retrieved from <https://msf.gr/magazine/se-katastasi-ektaktis-anagkis-o-kataylismos-sti-moria-ayxanontai-oi-apopeires-aytoktonias>

Διάταξη του Γενικού Δικαστηρίου στην υπόθεση T-192/16. (2017). Retrieved from <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=188483&pageIndex=0&oclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=608334>

Διάταξη του Γενικού Δικαστηρίου στην υπόθεση T-193/16. (2017). Retrieved from <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=188481&pageIndex=0&oclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=624914>

Διάταξη του Γενικού Δικαστηρίου στην υπόθεση T-257/16. (2017). Retrieved from <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=188482&pageIndex=0&oclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=624914>

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. (2016). Έκθεση για τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας της 18ης Μαρτίου 2016 για το προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα υπό το πρίσμα του Ν. 4375/2016 (pp. 6-7,13-14). Αθήνα: ΕΕΔΑ. Retrieved from http://www.nchr.gr/images/pdf/EKTHESI_PROSFYGIKO.pdf

Ειδική Γραμματεία Επικοινωνιακού Σχεδιασμού Μεταναστευτικής και Προσφυγικής Πολιτικής. (2017). Προσφυγική Κρίση 2015-2016 (p. 2). Αθήνα: Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης. Retrieved from https://government.gov.gr/wp-content/uploads/2017/04/gr_fact_sheet_refugee_feb2017.pdf

Ευρωπαϊκή Ένωση. (2007). Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>

Ευρωπαϊκή Ένωση. (2012). Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EL> .

Ευρωπαϊκή Ένωση. Ανθρώπινα Δικαιώματα. Retrieved from https://europa.eu/european-union/topics/human-rights_el

Ευρωπαϊκή Ένωση. Στόχοι και Αξίες της ΕΕ. Retrieved from https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_el

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016). Τρίτη έκθεση σχετικά με την πρόοδο της Τουρκίας όσον αφορά την εκπλήρωση των κριτηρίων του χάρτη πορείας για την ελευθέρωση του καθεστώτος θεωρήσεων (pp. 4-10). Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0278&from=EL>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2013). Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013 σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (pp. 180/79-180/81). Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. (2015). Απόφαση (ΕΕ) 2015/1523 του Συμβουλίου, της 14ης Σεπτεμβρίου 2015, για τη θέσπιση προσωρινών μέτρων στον τομέα της διεθνούς προστασίας υπέρ της Ιταλίας και της Ελλάδας. Βρυξέλλες. Retrieved from <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0dc7c71a-5b6c-11e5-afbf-01aa75ed71a1/language-el>

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. (2015b). Απόφαση (ΕΕ) 2015/1601 του Συμβουλίου της 22ας Σεπτεμβρίου 2015 για τη θέσπιση προσωρινών μέτρων στον τομέα της διεθνούς προστασίας υπέρ της Ιταλίας και της Ελλάδας. Βρυξέλλες. Retrieved from <http://www.asylumlawdatabase.eu/sites/www.asylumlawdatabase.eu/files/aldfiles/EL.pdf>

Ηνωμένα Έθνη. (1948). Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Παρίσι: Ηνωμένα Έθνη. Retrieved from <http://gr.humanrights.com/what-are-human-rights/universal-declaration-of-human-rights/>

Ηρακλείδης, Α. (2015). Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική -Ανθρώπινα δικαιώματα. [Κεφάλαιο Συγγράμματος] [Ebook] (p. 169,179). Αθήνα: Εκδόσεις Κάλλιπος. Retrieved from <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/6155>

Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 604/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. (2013). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R0604&from=EN>

Κουτσοκόστα, Έ. (2017). Δ. Αβραμόπουλος στο euronews: «Το Δουβλίνο όπως το ξέραμε πέθανε» [TV]. Brussels from <https://gr.euronews.com/2017/12/19/d-avramopoulos-sto-euronews-to-douvlino-opos-to-xerame-pethane>

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2005). Οδηγία 2005/85/εκ του Συμβουλίου της 1ης Δεκεμβρίου 2005 σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα (pp. 326/26). Βρυξέλλες: Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. (2018). Η Υ.Α. απευθύνει επείγουσα έκκληση για την αντιμετώπιση των συνθηκών υπερσυνωστισμού στα κέντρα υποδοχής στα νησιά του Αιγαίου. Retrieved from <http://www.unhcr.org/gr/10526-%CE%B7-%CE%B1-%CF%80-%CE%B5-%CF%85-%CE%B8-%CF%8D-%CE%BD-%CE%B5-%CE%B9-%CE%B5-%CF%80-%CE%B5-%CE%AF-%CE%B3-%CF%BF-%CF%85-%CF%83-%CE%B1->

[%CE%AD%CE%BA%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7.html](#)

Υπηρεσία Ασύλου. (2017). 8269/20.4.2018 ΦΕΚ 1366 Β΄ Περιορισμός κυκλοφορίας των αιτούντων διεθνή προστασία. (p. 19999). Αθήνα: ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.

Υπηρεσία Ασύλου. (2018). 10464/31.5/2017 ΦΕΚ 1977 Β΄ Περιορισμός κυκλοφορίας των αιτούντων διεθνή προστασία . (pp. 14926-14927). Αθήνα: ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.

Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2014). Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου . Λουξεμβούργο. Retrieved from http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2014/06/Greek_CEAS_brochure.pdf

Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. (1992). Συνθήκη για την ΕΕ. Λουξεμβούργο. Retrieved from https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_el.pdf

Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη. (2016). Συνέντευξη του Αναπληρωτή Υπουργού Προστασίας του Πολίτη Νίκου Τόσκα στην ΕΡΤ. Retrieved from http://www.mopocp.gov.gr/index.php?option=ozo_content&lang=&perform=view&id=5840&Itemid=630

Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη. (2018). Επιστροφή 15 παράτυπων μεταναστών στην Τουρκία. Retrieved from http://www.mopocp.gov.gr/index.php?option=ozo_content&lang=&perform=view&id=6435&Itemid=663